

Strengthening Social and Political Capital: Lessons from World Values Survey Evidence and Iran's Policy Guidelines

Ali Navazeni , *Postdoctoral Researcher of Political Science, the political science department, Faculty of Administrative Sciences and Economics, University of Isfahan, Isfahan, Iran.*

Email: Navazeni_ali@yahoo.com

Hossein Harsij , *Professor of Political Science, Member of the political science department, Faculty of Administrative Sciences and Economics, University of Isfahan, Isfahan, Iran. (Corresponding author)*

Email: harsij@ase.ui.ac.ir

Extended Abstract

Introduction: In recent decades, Iranian society has undergone profound political, social, and cultural transformations. Revolutions, wars, and technological developments have reshaped patterns of political and social participation, while the decline of public trust and the erosion of social capital signal a growing crisis in the relationship between the state and society. Cultural, economic, and political cleavages-particularly between tradition and modernity, and between Islamic democracy and Western liberal democracy-depict a transitional society characterized by conflicting fields of power. Drawing on Pierre Bourdieu's framework, concepts such as field, habitus, and misrecognition serve as analytical tools to explain how inequality is reproduced and how the symbolic order of power is maintained. Formal political institutions, perceiving crises primarily as threats to the established order, have often contributed-perhaps unintentionally-to the weakening of political capital grounded in trust and social legitimacy. In light of Robert Putnam's theory, social capital-defined as networks of trust and civic cooperation-constitutes a fundamental condition for the sustainability of democracy and the reproduction of political capital. Accordingly, this study, utilizing data from the World Values Survey and the policy framework of the Islamic Republic of Iran, examines the reciprocal relationship between social and political capital and proposes policy-oriented strategies to enhance public trust and civic participation.

The central question of this study is how the relationship between social and political capital in Iran can be explained theoretically and empirically, and what strategies may foster their simultaneous enhancement. In a context where recent political, economic, and cultural developments have led to the erosion of public trust, declining political participation, and the deepening of social polarization, this research-drawing on the theoretical frameworks of Pierre Bourdieu and Robert Putnam-seeks to identify the mechanisms underlying the reproduction or weakening of these forms of capital. The main objective is to analyze data from the World Values Survey (WVS) and conduct a thematic analysis of national policy documents to derive practical policy strategies aimed at rebuilding social trust, promoting civic engagement, and strengthening political legitimacy within the Islamic Republic of Iran.

Methods: This study adopts a descriptive-analytical design, employing a mixed-methods approach that integrates both quantitative and qualitative perspectives to examine the interconnection between social capital and political capital in Iran. In the quantitative phase, data from the fifth (2005) and seventh (2020) waves of the World Values Survey (WVS) were utilized to analyze trends in trust, participation, and political legitimacy. The data were processed and analyzed using SPSS software. To assess the relationship between the components of social capital (trust, civic participation, and social networks) and political capital (institutional trust, po-

litical engagement, and regime legitimacy), the Pearson correlation test was applied. In the qualitative phase, a library-based thematic analysis approach was employed to examine Iran's national policy documents, including general policies, development plans, and policy statements, in order to extract the key principles and policy orientations related to social and political capital. Accordingly, the research is structured across three analytical levels (descriptive, interpretive, and policy-oriented) to provide a comprehensive and multidimensional understanding of the subject.

Findings: Analysis of data from the fifth (2005) and seventh (2020) waves of the World Values Survey indicates that the level of social capital in Iran has remained relatively stagnant over the past two decades and continues to be comparatively weak. Although trust in public institutions increased from 41.4% to 68%, other components-such as generalized trust, civic honesty, and participation in non-governmental organizations-have declined. In 2020, approximately 85% of respondents considered people generally untrustworthy, and nearly 90% reported no active membership in civic organizations. Regarding political capital, high levels of distrust toward governmental institutions and politicians persist. Over half of the citizens were either indifferent to or critical of political actors, and only 45% consistently participated in elections. Correlation analyses reveal that trust in public institutions is positively associated with trust in the government and political participation; however, generalized trust and civic honesty do not have a significant impact on political capital. Furthermore, participation in civic organizations was associated with decreased political engagement, reflecting a disconnect between civil society and political institutions and highlighting the weakness in the institutional reproduction of social capital in Iran. An examination of Iran's overarching policy documents also underscores a focus on national cohesion, religious democracy, transparency, social justice, and the promotion of civic participation. These guidelines can be classified into three levels: macro (accountability and transparency), meso (development of civic institutions and councils), and micro (strengthening the rule of law and voluntary participation). The simultaneous realization of social and political capital requires a combination of institutional reforms and the enhancement of a participatory culture.

Conclusion: Over the past two decades, social and political capital have emerged as fundamental components in analyzing Iran's political and social transformations. The findings of this study indicate that, despite the emphasis of high-level policy documents on strengthening these forms of capital, their development has experienced a relative decline. Reductions in public trust, voluntary participation, and political belonging have led social capital to manifest primarily through intra-group relationships and closed identities-a pattern that, in Putnam's terms, impedes the expansion of bridging capital and broader social cohesion. Simultaneously, only certain dimensions of social capital, such as institutional trust, show a positive correlation with political capital indicators, including electoral participation and political trust, whereas civic integrity and membership in non-governmental organizations exert only limited influence on political engagement. Data analysis further reveals that the concentration of power, the weakness of intermediary institutions, inequality, and a lack of transparency have contributed to a widening gap between society and the political system. From the perspectives of Putnam and Bourdieu, overcoming this situation requires the strengthening of horizontal networks, equitable redistribution of resources, and the institutionalization of a culture of dialogue. Accordingly, effective policymaking must operate across three levels: reforming formal structures and enhancing transparency at the macro level, supporting civil society organizations at the meso level, and promoting intergroup dialogue and social justice at the micro level.

Key words: Social Capital, Political Capital, Thematic Analysis, Supreme Policy Documents of the Islamic Republic of Iran, World Values Survey.

تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی: آموزه‌هایی از شواهد پیمایش ارزش‌های جهانی و رهنمودهای سیاستی ایران^۱

علی نوازنی^۲، حسین هرسیج^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین رابطه میان سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی در ایران انجام شده و در چارچوب نظری پاتنام و بوردیو قرار می‌گیرد. پاتنام سرمایه اجتماعی را متشکل از شبکه‌های ارتباطی، اعتماد و هنجارهای مشترک می‌داند که تعاملات اجتماعی را سامان می‌دهند. در مقابل، بوردیو سرمایه سیاسی را نوعی سرمایه نمادین و محصول روابط قدرت معرفی می‌کند که از اعتماد پیروان به نخبگان سیاسی برمی‌خیزد و بر منابع اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین استوار است. روش تحقیق پژوهش توصیفی تحلیلی بوده و با بهره‌گیری از تحلیل ثانویه داده‌های موج پنجم (۲۰۰۵) و هفتم (۲۰۲۰) پیمایش ارزش‌های جهانی، تحلیل آماری با نرم‌افزار SPSS، روش کتابخانه‌ای و تحلیل مضمون اسناد بالادستی انجام شده است. پرسش اصلی پژوهش چنین قابل طرح است که پیوند میان سرمایه اجتماعی و سیاسی در ایران چگونه تبیین می‌شود و چه راهبردهایی می‌تواند به تقویت هم‌زمان آن‌ها کمک کند. یافته‌ها نشان می‌دهد افزایش اعتماد به نهادها و گروه‌های عمومی، به‌ویژه اعتماد به دولت و نگرش مثبت به سیاست‌گذاری، با شاخص‌های سرمایه سیاسی رابطه‌ای مثبت و معنادار دارد. در مقابل، اعتماد تعمیم‌یافته و درست‌کاری مدنی اثر معناداری بر سرمایه سیاسی ندارند. همچنین، مشارکت در سازمان‌های غیردولتی نه تنها تقویت‌کننده سرمایه سیاسی نیست، بلکه در برخی ابعاد تأثیر منفی دارد. در پایان، مجموعه‌ای از راهبردها برای ارتقای سرمایه اجتماعی و سیاسی ارائه شده که مهم‌ترین آن‌ها شامل اعتمادسازی، شفافیت، قانون‌گرایی، ارتقای کارآمدی نهادی، تقویت تعامل نهادهای مبارزه با فساد با مردم و انجمن‌های مدنی، گسترش بسترهای مشارکت عمومی و توسعه فرهنگ گفت‌وگوی سیاسی است.

واژگان کلیدی

سرمایه اجتماعی، سرمایه سیاسی، تحلیل مضمون، اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران، پیمایش ارزش‌های جهانی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۶

۱. این اثر تحت حمایت مادی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور (INSF) برگرفته شده از طرح شماره «۴۰۴۷۹۴۳» انجام شده است.

۲. پژوهشگر پسادکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
Navazeni_ali@yahoo.com

۳. استاد علوم سیاسی، عضو هیات علمی گروه علوم سیاسی دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
(نویسنده مسئول)
Harsij@ase.ui.ac.ir

مقدمه

تاریخ معاصر جامعه ایران همواره با تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ژرفی همراه بوده است. در این مسیر، تلاش برای تعیین یا تحمیل سرنوشت سیاسی مردم از سوی نظام‌های سیاسی، نخبگان داخلی و بازیگران بین‌المللی به اشکال مختلفی چون انقلاب، کودتا، جنگ، جنبش‌های اجتماعی، ایدئولوژی‌های متعارض و بحران‌های ساختاری بروز یافته است. از سوی دیگر، جامعه‌ای که در پی هویت‌یابی ملی و انسجام اجتماعی بوده، با چالش‌هایی همچون قحطی، بیماری‌های واگیر، تحریم، نابرابری، دگرگونی سبک زندگی، تضادهای نسلی، ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی و شکاف‌های متنوع فرهنگی و سیاسی دست به گریبان است.

در این راستا، یکی از پیامدهای آشکار این تحولات، افول مشارکت اجتماعی و سیاسی است. ایران امروز را می‌توان نمونه‌ای از «جامعه در حال گذار با مشارکت سیاسی محدود» دانست. این وضعیت به‌ویژه در چهاردهمین دوره انتخابات ریاست‌جمهوری آشکار شد؛ جایی که علی‌رغم تلاش گسترده ساختارهای رسمی، مراجع دینی و طیف‌های گوناگون سیاسی برای ترغیب مردم به مشارکت (از جمله چهره‌هایی همچون آقایان سید محمد خاتمی، حسن روحانی، محمد مخبر، مهدی کروبی، ناطق نوری، حداد عادل، علی لاریجانی و محمدباقر قالیباف و ...) نرخ مشارکت در دور نخست تنها ۳۹٫۹ درصد و در دور دوم ۴۹٫۸ درصد اعلام شد (برنا، ۱۴۰۳)، (وزارت کشور الف-ب، ۱۴۰۳). با توجه به اهمیت این امر، در ادامه به برخی از دوقطبی‌ها که در سال‌های اخیر در جامعه ایران بازنمایی شده‌اند، در جدول شماره ۱ مورد اشاره قرار می‌گیرد:

جدول ۱. بازنمایی قتیبت‌ها در جمهوری اسلامی ایران

مذاکره و جنگ	دیپلماسی مقاومت و دیپلماسی ذلت	وفاق و شقاق
تعامل با جهان و انزوای گرای	درون‌گرایی و برون‌گرایی	آزادی و مخالف آزادی
سنت و مدرنیته	کنسرت و ضدکنسرت	رابطه با آمریکا و مخالف آن
تنش‌زدایی و تنش‌زایی	مذاکره و مخالف مذاکره	جامعه دینی و جامعه مدنی
آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی	عقل جمعی و عقل فردی	موافقان ورود زنان به ورزشگاه و مخالفان آن
انقلابی‌گری و انقلابی‌نمایی	شرق‌گرایان و غرب‌گرایان	ملی‌گرایی و اسلام‌گرایی
طرفداران حجاب و مخالفان آن	نظارت استصوابی یا نظارت استطلاعی	اقتصاد مقاومتی و اقتصاد لیبرالی

توسعه بومی و توسعه غربی	مردم‌سالاری دینی و دموکراسی غربی	نظام حزبی و احزاب دولتی
فرهنگ مشارکت تبعی و فرهنگ سیاسی مشارکتی	موافقان پیوستن به سازمان تجارت جهانی و مخالفان آن	اشرافی‌گری و اشرافیت‌ستیزی
ولایت مطلقه فقیه و ولایت مقیده فقیه	شیعه و سنی	وحدت اقوام و تعارض اقوام

منبع: تنظیم شده توسط نویسنده

علی‌رغم شکاف‌های موجود در جامعه ایران، بخشی از نظام سیاسی و نخبگان این تفاوت‌ها را یا نادیده می‌گیرند یا تهدید تلقی می‌کنند. رویکردی که با بهره‌گیری از مفاهیمی همچون «میدان»^۱، «عادت‌واره»^۲، «دوکسا»^۳ و «شناسایی نادرست»^۴ از منظر بوردیو می‌توان شناخت مناسب‌تری نسبت به آن احصاء نمود. از منظر بوردیو، جامعه متشکل از میدان‌های اجتماعی با قواعد خاص است که جایگاه افراد در آن‌ها بر اساس سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین تعیین می‌شود (Bourdieu and Wacquant, 1992: 97). این میدان‌ها که ممکن است متداخل یا سلسله‌مراتبی باشند، از طریق کنش‌ها و قواعد درونی خود به بازتولید ساختارهای اجتماعی می‌پردازند (Lebaron, 2021: 5), (Lisahunter and Elke, 2015).

از سوی دیگر «عادت‌واره» الگوهای ذهنی درونی‌شده‌ای است که در فرآیند اجتماعی‌شدن، به‌ویژه در خانواده و متأثر از طبقه اجتماعی شکل می‌گیرد و رفتار و درک افراد را ناخودآگاه جهت می‌دهد (Gehrmann, Czyr-), (Bourdieu, 2005: 43), (nick-Leber and Wicker, 2024) و چگونگی ادراک شخص از حیات اجتماعی و سیاسی خویش و واکنش به آن را سازماندهی می‌کند؛ همچنین رفتار آینده فرد و جامعه و روند توسعه را ترسیم و قابل پیش‌بینی می‌نماید (نوازنی و هرسیچ، ۱۴۰۲). بر این اساس، این نظام، سبک زندگی و ترجیحات را طبیعی جلوه داده و بازتولیدکننده نابرابری‌های اجتماعی است (De Moll and Grecu, Hadjar, 2024), (Psychaanalyse, 2025).

از طرفی نیز «دوکسا» به باورهای به‌ظاهر بدیهی اشاره دارد که در یک میدان آن‌چنان پذیرفته شده‌اند که مورد پرسش قرار نمی‌گیرند. این باورها از طریق عادت‌واره و تجربه زیسته درونی می‌شوند (Lisahunter and Elke, 2015), (Bourdieu, 1987/1990: 61-).

1. Field
2. Habitus
3. Doxa
4. Misrecognition

68) و به‌عنوان «ایمان عملی» در رفتار و بدن نهادینه می‌شوند. این فرایند، نظم قدرت را طبیعی جلوه می‌دهد (Lisahunter and Elke, 2015).

با توجه به این امر و بروز تحولات فرهنگی در ایران ناشی از شبکه‌های اجتماعی و مواجهه با فرهنگ جهانی، ارزش‌ها و هنجارهای تازه‌ای را در بخشی از جامعه شکل داده است؛ اما بخشی از نظام سیاسی، با تکیه بر عادات واره‌های تثبیت‌شده در نهادهای رسمی، این تغییرات را تهدید دانسته و با ابزارهای قانونی در صدد اعمال قدرت در میدان سیاست است. این نهادها تصمیمات خود را «دوکسا» تلقی کرده و نقدی بر آن را متصور نمی‌باشند، درحالی‌که با «شناسایی نادرست» بحران‌ها، از آگاهی نسبت به ریشه‌های نارضایتی‌ها بازمی‌مانند، وضعیتی که موجب افت سرمایه‌های اجتماعی و سیاسی و بروز اعتراضات در سال‌های اخیر شده است (جدول شماره ۲).

جدول ۲. تصمیمات ناگهانی و اثرگذار بر سرمایه اجتماعی و سیاسی

از قانون ممنوعیت به‌کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره در سال ۱۳۷۳ (مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۳) تا طرح ایجاد مجازات برای استفاده‌کنندگان از استارلینک بدون مجوز پیشینی (خانه ملت، ۱۴۰۴/۰۴/۰۸)	طرح سه‌نرخ شدن گازوئیل و همچنین افزایش نرخ بیمه تأمین اجتماعی کامیون‌داران (ایرنا، ۱۴۰۴)
شوک‌های متعدد ارزی از ابتدای انقلاب تاکنون در کشور و نزول شاخص‌های توسعه، رفاه و عدالت (دنیای اقتصاد، ۱۳۹۱/۱۱/۱۹ و نیلی، ۱۴۰۳/۱۲/۱۵)	وضع قانون عفاف و حجاب (۱۴۰۳/۰۹/۲۴)
حذف ارزش ترجیحی در سال ۱۴۰۱ که منجر به افزایش قیمت کالاهای اساسی شد (مشرق، ۱۴۰۳/۰۶/۰۵)	طرح حمایت از حقوق کاربران در فضای مجازی موصوم به «طرح صیانت» در سال ۱۴۰۰ (ایرنا، ۱۴۰۰/۰۵/۲۴) و فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی خارجی در سال ۱۴۰۱
طرح هدفمندی یارانه‌ها و انحرافات عملکردی در سال ۱۳۸۹ (ایرنا، ۱۳۹۳/۰۷/۰۹)	مسئله طرح امنیت اخلاقی و گشت ارشاد از دهه ۸۰ تاکنون (ایرنا، ۱۳۹۵/۰۲/۰۷)
طرح «کلینیک ترک بی‌حجابی» مطروحه توسط ستاد امر به معروف و نهی از منکر کشور (حمیدپور، ۱۴۰۳/۰۹/۰۳)	سهامیه‌بندی و افزایش ناگهانی قیمت بنزین در سال ۱۳۹۸ و پیش از آن (تسنیم، ۱۳۹۸/۰۸/۲۴ و فرهیختگان، ۱۴۰۳/۰۹/۱۷)
سیاست تفکیک جنسیتی در سال ۱۳۸۸ در دانشگاه‌ها (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۶۶)	

<p>طرح بحث در باب محرومیت‌های اجتماعی زنان بی‌حجاب در سال ۱۴۰۱ (انتخاب، ۱۴۰۱/۱۰/۰۸)</p>	<p>تغییر ناگهانی قوانین حوزه نظام‌وظیفه (سربازی) در ادوار مختلف</p>	<p>شوک‌های تغییر و عدم‌تغییر ساعت رسمی کشور به زندگی مردم از دهه ۷۰ تاکنون (مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۴/۰۲/۰۳ و تسنیم، ۱۴۰۲/۰۳/۱۸)</p>
		<p>شوک ناشی از انتشار عمومی فساد، اختلاس و یا تخلفات مالی در کشور توسط افراد و ارتباط شخصیت‌های دولتی با آن‌ها همچون موارد زیر: اختلاس بانکی فاضل خداداد سال ۱۳۷۱، فساد مالی شهرام جزایری ۱۳۸۱، فساد مالی ۳ هزارمیلیاردی خاوری و مه‌آفرید امیرخسروی ۱۳۹۰، فساد پدیده شاندیز ۱۳۹۲، فساد نفتی بابک زنجانی ۱۳۹۲، گم شدن دکل نفتی ۱۳۹۴، فساد و اختلاس در بیمه ایران و نقش معاون اول رئیس‌جمهور اسبق ۱۳۹۴، اختلاس در صندوق ذخیره فرهنگیان و بانک سرمایه ۱۳۹۵، مسئله حقوق‌های نجومی دستگاه‌های دولتی ۱۳۹۵، مسئله املاک نجومی شهرداری تهران ۱۳۹۵، فساد در شهرداری تهران ۱۳۹۶، فساد شرکت بازرگانی پتروشیمی ۱۳۹۷، فساد عظام خودرو ۱۳۹۹، تخلف یا اختلاس موسوم به فولاد مبارکه، پرونده چای دیش و ... (دنیای اقتصاد، ۱۴۰۳/۰۶/۲۲ و ایسنا، ۱۳۹۶/۱۱/۲۸ و تابناک، ۱۴۰۲/۰۹/۱۹)</p>

رویدادهای یادشده همچون شوک‌هایی روانی-رفتاری بر جامعه عمل کرده و شاخص‌های سرمایه سیاسی نظام را متأثر ساخته‌اند. در چنین شرایطی، «سرمایه سیاسی» که بوردیو آن را نوعی سرمایه نمادین مبتنی بر به رسمیت‌شناسی اجتماعی می‌داند (بوردیو، ۱۹۸۱: ۱۴)، در ایران تضعیف شده و کارکرد نظام سیاسی و

مردم‌سالاری را با چالش روبرو کرده است و این علی‌رغم تأکیدات مقامات عالی نظام جمهوری اسلامی ایران از جمله آیت‌الله خامنه‌ای و آقای پزشک‌یان بر اهمیت توجه به سرمایه اجتماعی و سیاسی است. آیت‌الله خامنه‌ای اعتماد مردم را «بزرگ‌ترین سرمایه دولت» می‌داند که تنها با تطابق «حرف و عمل مسئولان» حاصل می‌شود (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۶/۰۶). همچنین آقای پزشک‌یان بخشی از ضعف سرمایه اجتماعی در کشور را ناشی از نبود صداقت با جوانان و مداخلات یکجانبه‌گرایانه نظام در حوزه‌های اجتماعی می‌دانند که باعث تضاد و واکنش منفی شده است (پزشک‌یان، ۱۴۰۴/۰۴/۰۶).

در پرتو تعریف پاتنام از سرمایه اجتماعی به‌عنوان «شبکه‌های ارتباطی، اعتماد و هنجارهای برخاسته از آن‌ها» (Makulbayeva and Sharipova, 2024)، تقویت این سرمایه می‌تواند نقش بنیادینی در تحکیم مردم‌سالاری ایفا نماید. بر این اساس، پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی تحلیلی و با اتکا به داده‌های موج پنجم (۲۰۰۵) و هفتم (۲۰۲۰) پیمایش ارزش‌های جهانی (World Values Survey, 2025) و نیز تحلیل‌های نرم‌افزاری (SPSS) در کنار روش‌های کتابخانه‌ای و همچنین تحلیل مضمون اسناد بالادستی به بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی و سیاسی در ایران و تبیین پیوند میان آن دو می‌پردازد. بر این اساس تمرکز مقاله نه‌تنها بر تحلیل داده‌های پیمایشی است، بلکه آموزه‌های مستخرج از اسناد بالادستی و رهنمودهای سیاستی ایران نیز به‌منظور تبیین راهکارهایی برای تقویت هم‌زمان سرمایه اجتماعی و سیاسی مدنظر قرار گرفته است.

پیشینه پژوهش

جدول ۳. پیشینه پژوهش

نویسنده	عنوان	توضیحات
آوریده و همکاران (۱۴۰۴)	آثار تحریم‌های آمریکا بر سرمایه اجتماعی و سیاسی ایران (۲۰۱۶-۲۰۲۰)	تحریم‌ها با تضعیف شاخص‌های اقتصادی، جامعه را به دغدغه معیشت سوق داده و پیامدهایی گسترده داشته است: افزایش جرم، طلاق و مهاجرت، کاهش فعالیت‌های مدنی و فرهنگی و کاهش مشارکت سیاسی همراه با بی‌تفاوتی، اعتراضات و گسترش بی‌قانونی.

تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی: آموزه‌هایی از شواهد [...]]

نویسنده	عنوان	توضیحات
ردادی و مهام (۱۴۰۳)	بررسی جایگاه سرمایه اجتماعی در قوانین برنامه توسعه اول تا ششم جمهوری اسلامی ایران	در سه برنامه نخست توسعه، سرمایه اجتماعی مورد توجه قرار نگرفت و از برنامه چهارم به بعد وارد برنامه‌ها شد، اما مؤلفه‌های آن به‌طور نامتوازن مورد توجه قرار گرفتند؛ این عدم توازن مانع رشد هماهنگ و ارتقای سرمایه اجتماعی شده است.
جودکی و همکاران (۱۴۰۰)	فراتحلیل ادبیات سرمایه سیاسی در ایران (دهه ۱۳۹۰)	فراتحلیل نشان می‌دهد که سرمایه سیاسی در ایران در همه سطوح - از شهروندان و جامعه مدنی تا دولت - ضعیف و در حال کاهش است، به‌ویژه در مؤلفه‌هایی مانند اعتماد، مشارکت و شبکه‌های سیاسی که عمدتاً ناشی از ناتوانی نظام سیاسی در پاسخ‌گویی به مطالبات مردم و ضعف سیاست‌گذاری اجرایی است.
عبادی و همکاران (۱۳۹۳)	شناسایی عوامل اثرگذار بر سرمایه سیاسی	نویسندگان با مصاحبه از خبرگان و با بهره‌گیری از روش تحلیل تم، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر سرمایه سیاسی را نگرش سیاسی، جامعه‌پذیری دموکراتیک، کارآمدی سیاسی، خودمحوری، احزاب و شبکه‌های سیاسی، آزادی‌های اجتماعی و فاصله قدرت بیان می‌دارند.
<p>احمدی و نمکی (۱۳۹۱)</p> <p>سرمایه اجتماعی و گونه دموکراتیک فرهنگ سیاسی (تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی برای استان‌های ایران)</p> <p>با استفاده از داده‌های موج پنجم پیمایش جهانی ارزش‌ها، نویسندگان نشان می‌دهند که در ایران شاخص‌های سرمایه اجتماعی تأثیر متفاوتی بر فرهنگ سیاسی دموکراتیک دارند: اعتماد و مشارکت اثر مثبت، اعتماد به نهادها اثر منفی و درستکاری مدنی اثر معناداری ندارد.</p>		
پونزتو و تروینا (۲۰۲۵)	سرمایه اجتماعی، هزینه‌های دولتی و رشد اقتصادی	در جوامع با سرمایه اجتماعی بالاتر، آموزش عمومی بیشتر حمایت می‌شود، اطلاعات میان رأی‌دهندگان بهتر منتقل می‌شود، انگیزه‌های سیاسی کوتاه‌مدت کاهش می‌یابد و در نتیجه رشد اقتصادی افزایش و نوسانات آن کاهش می‌یابد.
شاهین (۲۰۱۶)	رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی	این مطالعه نشان می‌دهد که در میان کارکنان وزارت اقتصاد، دارایی و گمرک ایران، سرمایه اجتماعی شامل اعتماد، مشارکت و پیوندهای اجتماعی بالاتر از متوسط است و تقریباً ۳۵/۵ درصد از تغییرات مشارکت سیاسی، شامل رأی‌گیری، فعالیت انتخاباتی، ارتباط با سیاستمداران و عضویت در گروه‌های سیاسی، توسط این مؤلفه‌ها توضیح داده می‌شود.
نانیسینی و همکاران (۲۰۱۳)	سرمایه اجتماعی و پاسخگویی سیاسی	نویسندگان به بررسی نقشی می‌پردازند که سرمایه اجتماعی در بهبود مسئولیت‌پذیری سیاسی و کارکرد نهادهای دموکراتیک ایفا می‌کند. نویسندگان بیان می‌دارند که اعتماد اجتماعی می‌تواند از طریق تقویت نظارت عمومی، کارایی نهادهای دولتی را افزایش دهد.

نویسنده	عنوان	توضیحات
بوث و ریچارد (۲۰۱۲)	بازکردن گره‌های سرمایه اجتماعی و سیاسی در دموکراسی‌های آمریکای لاتین	سرمایه اجتماعی (اعتماد، شبکه‌های اجتماعی و مشارکت مدنی) دموکراسی را تقویت می‌کند، اما سازوکار دقیق آن بر نظام سیاسی مشخص نیست. سرمایه سیاسی به‌عنوان محصول سرمایه اجتماعی عمل می‌کند و با پیوند جامعه مدنی به نظام سیاسی، نقش میانجی مهمی در تقویت دموکراسی ایفا می‌کند.

مبتنی بر پیشینه پژوهش، در حوزه موضوعی پژوهش حاضر آثار و دستاوردهای ارزشمندی منتشر گردیده‌اند باین وجود، تمرکز بر پیوند میان سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی در ایران از منظر داده‌های پیمایشی و اسناد بالادستی، نسبت به پیشینه مطالعاتی چند ویژگی نوآورانه دارد. پیشینه پژوهشی عمدتاً در سه حوزه متمرکز بوده است:

تحلیل اثر شرایط اقتصادی و سیاسی بر سرمایه اجتماعی و سیاسی: مطالعات گذشته نشان داده‌اند که عواملی مانند تحریم‌ها، نابرابری اقتصادی و بحران‌های معیشتی می‌توانند سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی را تحت تأثیر قرار دهند. این تحلیل‌ها معمولاً بر عوامل کلان و پیامدهای اقتصادی-اجتماعی تمرکز داشته‌اند.

بررسی نقش سرمایه اجتماعی یا سرمایه سیاسی به صورت منفرد: بسیاری از مطالعات به بررسی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد، شبکه‌ها، مشارکت مدنی) یا سرمایه سیاسی (اعتماد به نهادها، مشارکت انتخاباتی) به‌طور جداگانه پرداخته‌اند، بدون آنکه تعامل و هم‌افزایی میان این دو سرمایه در نظام سیاسی و اجتماعی ایران تحلیل شود.

مطالعات محدود به سطوح بخشی یا استانی: پژوهش‌های گذشته اغلب تحلیل‌های جزئی بر یک منطقه، نهاد یا گروه خاص ارائه داده‌اند و کمتر به تحلیل ملی، میان‌سطحی و یکپارچه پرداخته‌اند.

توجه محدود به اسناد بالادستی: اگرچه در برخی آثار توجه به برنامه‌های توسعه در کشور و نسبت آن با سرمایه اجتماعی توجه شده است، باین وجود کمتر توجهی به جایگاه سرمایه اجتماعی و سیاسی در سایر اسناد بالادستی و رهنمودهای آن شده است.

بر این اساس می‌توان عنوان داشت که نوآوری اثر حاضر در مقام مقایسه با سایر دستاوردهای پژوهشی پیشین، در تمرکز بر تحلیل دوسویه سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی در سطح ملی، تحلیل روند سرمایه اجتماعی و سیاسی در دو موج پنجم و هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی، همراه با شناسایی سازوکارها و ارائه راهبردهای سیاستی مبتنی بر اسناد بالادستی و پیشنهادهایی منتقدانه برای تقویت هم‌زمان آن‌ها است.

چارچوب نظری

در سده‌های اخیر، علم از زیست‌شناسی به علوم انسانی و اجتماعی راه‌یافته و تحلیل کنش‌های انسانی را ممکن ساخته است. این تحول، مفاهیمی را پدید آورده که انسجام اجتماعی را در بستر تعارضات ممکن می‌سازند که همانا برآیند انباشت‌گفتمان‌ها و پارادایم‌های علمی در گذر زمان است، وضعیتی که ایزاک نیوتن^۱ در قالب عبارتی استعاری چنین از آن یاد می‌کند: «اگر دورتر را دیده‌ام، به این دلیل است که بر شانه‌های غول‌ها ایستاده‌ام» (Montesinos, Last and Walsh, 2025).

مفهوم «سرمایه»^۲ که در آغاز به دارایی مادی محدود بود (Webster Dictionary, 2025)، به تدریج به حوزه‌های اجتماعی و سیاسی گسترش یافت. «سرمایه اجتماعی»^۳ به شبکه‌ها، روابط و عرف‌هایی اشاره دارد که تعاملات انسانی را شکل می‌دهند (Oxford Reference, 2025). پاتنام آن را در شبکه‌های اجتماعی، اعتماد متقابل و ارتباطات انسانی می‌بیند که بر پایداری نهادهای دموکراتیک تأثیر دارد (موسوی‌فرد و بهادر، ۱۴۰۳) (Makulbayeva and Sharipova, 2024). او چهار شاخص برای آن برمی‌شمرد: مشارکت غیررسمی، اعتماد نهادی، اعتماد تعمیم‌یافته و رفتار مدنی که در ابعاد ساختاری و نگرشی بررسی می‌شوند (Legatum, 2021: 51)، (احمدی و نمکی، ۱۳۹۱). با این حال، باید عنوان داشت که در میان متفکران، شاخص فراگیر و دقیقی که اشتراک نظر بر آن وجود داشته باشد، در عمل نمی‌توان ترسیم نمود (Black, Hashimzade and Myles, 2017).

چراکه سرمایه اجتماعی بافت‌محور و متغیر است. چنانچه پیمایش لگاتوم بر شاخص‌هایی همچون اعتماد و کمک متقابل تأکید دارد (Legatum, 2023: 64) و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۴ معیارهایی مانند داوطلبی، برابری جنسیتی و درک فساد را معرفی می‌کند (Mahoney and Et al, 2024). در ایران نیز، موج سوم سنجش سرمایه اجتماعی کشور با بیش از ۲۰۰ متغیر در سه سطح انجام شده است (یزدانی‌نسب، ۱۴۰۱). همچنین به گفته کریشنا، هنجارها و باورها بسته به فرهنگ‌ها کارکرد متفاوتی دارند و سنجش باید بومی‌سازی شود و این سرمایه از طریق پیامدهای رفتاری قابل مشاهده است (Radnitz, Wheatley and Zürcher, 2009)، (حدادیان و یزدانیان، ۱۴۰۱).

با توجه به این امر، پاتنام در پژوهش خود، بین شبکه‌های افقی (اعتمادزا) و عمودی (تضعیف‌کننده انسجام) تمایز قائل می‌شود (Putnam, 1994: 174-175). او دو نوع سرمایه اجتماعی تعریف می‌کند: پیونددهنده (بین‌گروهی)^۱ که توسعه‌ساز است و محدودکننده (درون‌گروهی)^۲ که ممکن است انسداد ایجاد کند. این تحقیق بر نوع پیونددهنده متمرکز است که برای جوامع چندپاره حیاتی است.

باید اشاره داشت که سرمایه اجتماعی بالا موجب بهبود حکمرانی، توسعه اقتصادی، کاهش فساد و ارتقای آموزش و بهداشت می‌شود (زکی، ۱۳۹۳)، (Krishna & Uphoff, 2002), (Birner & Wittmer, 2002). در جوامعی که دچار اعتماد پایین هستند، رفاه کمتر و بی‌تفاوتی سیاسی بیشتر است. اینگلههارت^۳، اعتماد را شرط مشارکت داوطلبانه و دموکراسی پایدار می‌داند (Jackman and Miller, 1998).

به این معنا رفاه یک فرد در جامعه‌ای که مردم به یکدیگر اعتماد دارند و از حمایت دوستان و خانواده خود برخوردارند، به بهترین شکل تأمین می‌شود. جوامعی که سطح اعتماد پایین تری دارند، معمولاً سطوح پایین تری از رشد اقتصادی و رفاه اجتماعی را تجربه می‌کنند؛ بنابراین کلمه «سرمایه» در «سرمایه اجتماعی» بر نقش شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان یک دارایی که رفاه را بهبود می‌بخشد، تأکید دارد (Legatum, 2021: 50) و کاهش سرمایه اجتماعی منجر به شکل‌گیری انسان‌های تنها و منزوی در جامعه می‌شود که خود را در معرض جریان‌های گسترده‌تر زندگی سیاسی و اجتماعی قرار نمی‌دهند. اینگلههارت نیز با اندکی تفاوت در همین مسیر حرکت می‌کند و اظهار می‌دارد که اعتماد و عضویت در انجمن‌های داوطلبانه، ارتباط قوی با دموکراسی پایدار و گذار به دموکراسی در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۵ دارند (Jackman and Miller, 1998).

اگرچه پاتنام بیان می‌دارد که شبکه‌های اجتماعی و جامعه مدنی، از طریق فعالیت‌های سازمانی شهروندان، به حکمرانی موفق و دموکراسی کمک می‌کند با این وجود توجه به این نکته ضرورت دارد که کنشگری انجمنی باید نگرش‌ها و رفتارهایی را تقویت کند که واقعاً بر رژیم‌های سیاسی اثر بگذارند (Birner and Wittmer, 2000). این نکته از آن‌رو حائز اهمیت بیشتر است که در جهان کنونی، مفهوم دموکراسی و حکمرانی مبتنی بر آن به‌عنوان مفهومی مقبول و جهان‌شمول درآمده است و غالب نظام‌های سیاسی اعم از دموکراتیک و اقتدارگرا در پی برقراری پیوند و ارتباطی معنادار با آن هستند و

1. Bridging Social Capital

2. Bonding Social Capital

3. Inglehart

سعی بر آن دارند که خود را نظامی دموکراتیک ترسیم نمایند، حال آنکه صرف ارزیابی میزان مشارکت مردم در عرصه سیاست نمی‌تواند نمایانگر ماهیت دموکراتیک یک نظام سیاسی به شمار آید (Almond & Verba, 1965: 4-5). باید توجه داشت که به نظر می‌رسد شبکه‌های اجتماعی افقی اگرچه تأثیرات مثبتی بر تحقق دموکراسی و مشارکت مردم دارد، باین وجود علت لازم به شمار می‌آید اما کافی نیست، چراکه تأثیر تجربه بر رفتار، از طریق هنجارهایی منتقل می‌شود که در فرآیند جامعه‌پذیری اولیه از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد و نباید نسبت به فرهنگ انباشته‌شده در طول تاریخ که تأثیر شگرفی بر عملکرد افراد و انطباق آن‌ها با تغییرات در ساختارهای نهادی و مشوق‌های آن‌ها دارد، غفلت نمود. باین وجود پاتنام به‌درستی بیان می‌دارد که سرمایه اجتماعی «کارآمدی جامعه را از طریق تسهیل کنش‌های هماهنگ افزایش می‌دهد» (Putnam, 1993: 167). پاتنام معتقد است که جامعه مدنی به معنای مشارکت شهروندان در سازمان‌های رسمی زمینه موفقیت دموکراسی را فراهم می‌کند و هر اندازه که سطح فعالیت‌های جمعی و انجمنی در افراد بالاتر باشد، سرمایه اجتماعی بیشتری نیز دارند. او می‌گوید عضویت در گروه‌ها «سرمایه اجتماعی» ایجاد می‌کند، یعنی «شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد اجتماعی که هماهنگی و همکاری برای منافع مشترک را تسهیل می‌کنند» این کار از طریق واسطه‌گری میان شهروند و دولت، بسیج و انتقال منافع شهروندان به حکومت، محدود کردن رفتار دولت با تحریک فعالیت‌های مدنی و نهادینه کردن ارزش‌های دموکراتیک انجام می‌شود. در واقع، بسیاری از پژوهشگران نیز به‌طور مشابه استدلال کرده‌اند که مشارکت شهروندان در سازمان‌ها به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به مشارکت سیاسی منجر می‌شود (Booth and Richard, 1998).

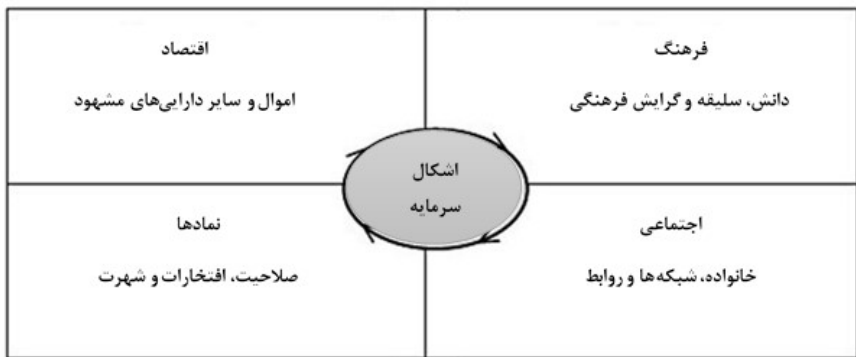
پاتنام به سرمایه اجتماعی در سطح گروهی و در ارتباط بین گروه‌ها (در نقطه مقابل سرمایه اجتماعی فردی در تحلیل شبکه) می‌پردازد که در این قالب سرمایه اجتماعی به‌صورت یک کالا و دارایی جمعی نمود می‌یابد و شامل روابط، اعتماد، هنجارها، مشارکت در سطح روابط گروه‌ها که برآیند نهایی آن جامعه است، نمایان می‌شود. بر این اساس رویکرد اثر حاضر مبتنی بر آرای پاتنام در خصوص سرمایه اجتماعی است (مجبی و کیا، ۱۳۹۹). از طرفی نیز، مفهوم سرمایه سیاسی یکی از ابعاد مهم و جامع سرمایه در نظام حکمرانی به شمار می‌آید. از دیدگاه بوردیو، سرمایه سیاسی شکلی از سرمایه نمادین است که بر به‌رسمیت‌شناختن اجتماعی استوار بوده و قدرتی را بازتاب می‌دهد که مردم به صاحبان قدرت اعطا می‌کنند. این سرمایه،

بخشی از جامعه‌شناسی روابط قدرت میان گروه‌های اجتماعی است و سیاست‌مداران آن را عمدتاً از طریق اعتماد پیروان به دست می‌آورند. سرمایه سیاسی در عمل از ترکیب انواع منابع اقتصادی (مانند پول و دارایی)، فرهنگی (مانند مدارک و کالاهای فرهنگی)، اجتماعی (شبکه ارتباطات و آشنایی‌ها) و نمادین (مشروعیت و مقبولیت اجتماعی) شکل می‌گیرد. افراد و گروه‌ها با تکیه بر این سرمایه، توانایی تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌های جمعی، کنترل منابع قدرت و تعیین قواعد حاکم بر عرصه سیاست را پیدا می‌کنند (Ocasio, Pozner and Milner, 2020). در ادامه در قالب جدول شماره ۴، انواع سرمایه از منظر بورديو مورد توجه قرار می‌گیرد:

جدول ۴. انواع سرمایه از منظر بورديو

توضیحات	
سرمایه اقتصادی	سرمایه اقتصادی به منابع مادی‌ای اطلاق می‌شود که قابلیت تبدیل به پول را دارند، مانند دارایی‌های مالی، زمین و ملک. این نوع سرمایه نه تنها برای تولید بیشتر سرمایه اقتصادی به کار می‌رود، بلکه می‌تواند به سایر اشکال سرمایه، مانند سرمایه فرهنگی یا اجتماعی، تبدیل شود (Ocasio, Pozner and Milner, 2020)
سرمایه فرهنگی	سرمایه فرهنگی در سه شکل تجسم‌یافته، عینیت‌یافته و نهادینه‌شده ظاهر می‌شود. سرمایه تجسم‌یافته شامل گرایش‌ها و ترجیحات فرهنگی درونی شده از طریق اجتماعی شدن است، مانند علاقه به تئاتر یا موسیقی، سرمایه عینیت‌یافته به دارایی‌های فرهنگی مانند کتاب یا ساز اشاره دارد که نماد تمایزات طبقاتی است. سرمایه نهادی نیز شامل مدارک تحصیلی و آموزش رسمی است که مشروعیت فرهنگی را تثبیت می‌کند. بورديو معتقد است نظام آموزشی سبک‌های فرهنگی طبقه مسلط را بازتولید می‌کند و به صاحبان سرمایه فرهنگی امکان پیشی گرفتن از دیگران را می‌دهد اگرچه سرمایه فرهنگی مانند سرمایه اقتصادی قابل انتقال مستقیم نیست، والدین می‌توانند از فرزندان در کسب آن حمایت کرده و آن را به میراثی خانوادگی تبدیل کنند (Gehrmann, Czarnick-Leber and Wicker, 2024), (Ocasio, Pozner and Milner, 2020).
سرمایه اجتماعی	سرمایه اجتماعی شامل مجموع منابع واقعی و بالقوه‌ای است که از شبکه‌های پایدار روابط نهادینه‌شده و احترام متقابل ناشی می‌شود (نیازی، گودرزی و سخایی، ۱۴۰۲) و این روابط می‌تواند مادی، نمادین یا نهادی مانند عضویت در خانواده، طبقه یا حزب باشد. مقدار سرمایه اجتماعی هر فرد وابسته به توانایی بسیج شبکه اجتماعی خود و نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی یا نمادینی است که اعضای آن شبکه دارند بورديو با این مفهوم توضیح می‌دهد چرا افراد با سرمایه اقتصادی و فرهنگی مشابه، دستاوردهای متفاوتی دارند که ناشی از میزان بسیج سرمایه گروه‌های نهادی است (Birner and Wittmer, 2000). همچنین بورديو سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از تماس‌ها، رابطه‌ها، آشنایی‌ها، دوستی‌ها، اعتبار و جایگاه اجتماعی می‌داند که بر روی کیفیت و کمیت کنش و واکنش‌ها، شبکه‌های ارتباطی و پیوندهایی که شخص را به افراد دیگر وصل می‌کنند نقش دارد (دومهری، بهیان و جهانبخش، ۱۴۰۰).

<p>سرمایه نمادین نوعی از سرمایه است که از مشروعیت اجتماعی، شناخت و به رسمیت شناخته شدن نشأت می‌گیرد و می‌تواند به شکل اعتبار، احترام یا شهرت ظاهر شود. این شکل از سرمایه زمانی به رسمیت شناخته می‌شود و مشروعیت می‌یابد، می‌تواند به قدرت نمادین تبدیل شود و ساختارهای سلطه را بازتولید کند. سرمایه نمادین می‌تواند ناشی از دارایی‌های فرهنگی، اقتصادی یا اجتماعی باشد که از طریق عناوین، رتبه‌ها، نام‌ها یا افتخارات مشروعیت یافته‌اند (Ocasio, Pozner and Milner, 2020). در سطح سیاسی، سرمایه نمادین در قالب مشروعیت‌گفتمانی، سخنگویی و نمایندگی ظاهر شده و در انباشت قدرت نقش کلیدی دارد، چنان‌که بوردیو، تکوین دولت را بر اساس تمرکز سرمایه نمادین تحلیل می‌کند. سرمایه نمادین همچنین می‌تواند منفی باشد و منبع تبعیض، طرد یا نژادپرستی تلقی شود که بر جایگاه فرد یا گروه در فضای اجتماعی اثر می‌گذارد (Lebaron, 2021: 1-7).</p>	<p>سرمایه نمادین</p>
--	--------------------------

شکل ۱. انواع سرمایه از منظر بوردیو
Source: (Harvey and Maclean, 2008)

بوردیو سرمایه را نوعی انرژی اجتماعی می‌داند که ارزش آن در میدان‌های خاص شکل می‌گیرد و بازتولید می‌شود (Gomez, 2021). سرمایه سیاسی از ترکیب سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ساخته می‌شود و در بازارهای سیاسی برای کسب قدرت به کار می‌رود (کریمی‌مله، ۱۴۰۲). این قدرت حاصل اعتماد عمومی است که با محبوبیت سیاستمداران سنجیده می‌شود (عبادی و همکاران، ۱۳۹۳). اگرچه هر سرمایه هویت مستقل دارد، اما در سیاست، به‌طور هدمند تلفیق می‌شوند؛ برای نمونه، سرمایه اقتصادی برای حمایت مالی از احزاب و کاندیداها به کار می‌رود (Casey, 2008). این فرآیند به‌طور مستمر در جامعه و نهادهای قدرت جریان دارد. باید عنوان داشت که سرمایه اجتماعی و سیاسی به‌طور پیوسته در تعامل‌اند؛ سرمایه اجتماعی بستر مشارکت سیاسی را فراهم می‌کند و نظام سیاسی از طریق سرمایه سیاسی ابزاری و ساختاری، در جامعه‌پذیری و تحقق مطالبات شهروندان نقش دارد

(Birner and Wittmer, 2000). سرمایه سیاسی ساختاری فقط محدود به نهادهای دموکراتیک نیست، بلکه شامل ظرفیت‌هایی است که امکان بهره‌برداری از منابع سیاسی را تعیین می‌کند.

بر اساس نظریه بوردیو، افراد برای ارتقای جایگاه خود در میدان‌های اجتماعی رقابت می‌کنند. سرمایه‌ها شامل انواع اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین هستند که به‌طور مداوم انباشته و تبدیل می‌شوند، اما این تبدیل نیازمند تلاش است (Oca-sio, Pozner and Milner, 2020). تعامل میان این سرمایه‌ها در توانمندسازی بازیگران نقش دارد.

در موردسنجش سرمایه سیاسی، دیدگاه‌های متنوعی وجود دارد؛ بوث و ریچارد بر شاخص‌هایی مانند هنجارهای دموکراتیک، رأی‌دادن و تماس با مسئولان تأکید دارند (Booth & Richard, 1998)، درحالی‌که عبادی و همکاران (۱۳۹۳) بر اعتماد، دانش و شبکه‌های سیاسی تمرکز کرده‌اند. نیوتن^۱ نیز عواملی چون مشارکت، رواداری و اعتماد به نهادهای سیاسی را شاخص‌هایی برای شکل‌گیری هویت سیاسی مشترک می‌داند (Newton, 1999: 5).

بر این اساس، این پژوهش با تمرکز بر چهار شاخص سرمایه اجتماعی از منظر پاتنام و چهار شاخص اصلی سرمایه سیاسی شامل مشارکت سیاسی، اعتماد به نهادها، افکار عمومی نسبت به سیاستمداران و امکان مشارکت در سیاست‌گذاری، به بررسی پیوند و ارتباط این دو می‌پردازد. همچنین باید عنوان داشت که فعالیت سیاسی در میان افراد، گروه‌ها و نهادها توزیع شده و عوامل انگیزشی و بازدارنده در هر سطح، بر شکل‌گیری سرمایه سیاسی مؤثرند (Casey, 2008).

روش پژوهش

این پژوهش از حیث ماهیت و رویکرد در زمره تحقیقات توصیفی تحلیلی قرار می‌گیرد. انتخاب این رویکرد از آن‌روست که مسئله اصلی تحقیق، نه صرفاً کشف روابط آماری میان متغیرها، بلکه فهم و تبیین چندلایه‌ای پیوند میان سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی در ایران است؛ پیوندی که هم در داده‌های پیمایشی بازتاب یافته و هم در اسناد و رهنمودهای سیاستی کشور به نحوی تلویحی یا تصریحی حضور دارد. به بیان دیگر، روش‌شناسی تحقیق بر مبنای ترکیب رویکرد کمی و کیفی طراحی شده است تا از یک‌سو به تحلیل تجربی

داده‌های پیمایشی پرداخته شود و از سوی دیگر، ظرفیت‌های نظری و اسنادی موجود برای تکمیل این تحلیل‌ها مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

در بخش داده‌های کمی، از اطلاعات موج پنجم (۲۰۰۵) و موج هفتم (۲۰۲۰) «پیمایش ارزش‌های جهانی»^۱ استفاده شده است. این پیمایش که یکی از معتبرترین طرح‌های بین‌المللی در حوزه سنجش نگرش‌ها، ارزش‌ها و فرهنگ‌های سیاسی اجتماعی محسوب می‌شود، به دلیل پوشش زمانی طولانی و قابلیت مقایسه میان‌دوره‌ای، امکان بررسی روندهای تحولی در سرمایه اجتماعی و سیاسی ایران را فراهم می‌سازد. داده‌های استخراج‌شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این چارچوب، به‌ویژه از آزمون ضریب همبستگی پیرسون^۲ بهره گرفته شد تا میزان و جهت رابطه میان متغیرهای منتخب در حوزه سرمایه اجتماعی (مانند اعتماد، مشارکت، شبکه‌های اجتماعی) و سرمایه سیاسی (مانند مشروعیت نظام سیاسی، اعتماد به نهادهای حاکمیتی و گرایش به مشارکت سیاسی) مشخص گردد. این رویکرد آماری امکان آن را فراهم می‌آورد تا ضمن پرهیز از قضاوت‌های صرفاً نظری یا خطابی، با اتکا به داده‌های عینی، رابطه واقعی میان این دو نوع سرمایه در جامعه ایران تبیین شود.

در کنار این داده‌های تجربی، پژوهش حاضر از روش کتابخانه‌ای و تحلیل مضمون^۳ نیز بهره‌مند است. تحلیل مضمون بر روی مجموعه‌ای از اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران همچون سیاست‌های کلی نظام، سند چشم‌انداز، برنامه‌های توسعه‌ای و بیانیه‌های سیاستی صورت گرفت (نوازنی و هرسیج، ۱۴۰۴). هدف از این بخش، استخراج مفاهیم، اصول و رهنمودهایی است که می‌توانند در کنار داده‌های پیمایشی، به ترسیم تصویری جامع‌تر از پیوند سرمایه اجتماعی و سیاسی یاری رسانند. بدین‌سان، پژوهش تنها به تحلیل داده‌های پیمایشی اکتفا نکرده، بلکه از منظر اسناد کلان سیاستی نیز به بررسی مسئله پرداخته است.

به‌طور کلی، روش‌شناسی این تحقیق در سه سطح قابل جمع‌بندی است: نخست، سطح توصیفی که با بهره‌گیری از داده‌های پیمایشی به بازنمایی وضعیت موجود سرمایه اجتماعی و سیاسی در ایران می‌پردازد؛ دوم، سطح تحلیلی تبیینی که با استفاده از روش‌های آماری و نرم‌افزاری، روابط میان متغیرها را بررسی می‌کند؛ و سوم، سطح سیاستی راهبردی که با اتکا به تحلیل مضمون اسناد بالادستی و با رویکردی انتقادی، بسترهای سیاستی لازم

1. World Values Survey

2. Pearson's r

3. Thematic Analysis

برای ارتقای پیوند میان سرمایه اجتماعی و سیاسی را تبیین می‌نماید. این سه سطح در تعامل با یکدیگر ساختار روش‌شناسی پژوهش را شکل داده است.

یافته‌های پژوهش: پیوند سرمایه اجتماعی و سیاسی

همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، بر اساس دیدگاه‌های پاتنام، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین مفاهیم تأثیرگذار بر تحقق جامعه مدنی، توسعه مردم‌سالاری و مشارکت فعال شهروندان در امور اجتماعی و سیاسی شناخته می‌شود. از این رو، در ادامه به بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران پرداخته می‌شود.

برای این منظور، داده‌های موج پنجم (۲۰۰۵) و موج هفتم (۲۰۲۰) پیمایش ارزش‌های جهانی^۱ مورد استفاده قرار گرفته و مؤلفه‌های تعیین‌کننده سرمایه اجتماعی در ایران شناسایی شده‌اند. این پیمایش، از معتبرترین منابع بین‌المللی در حوزه اعتماد اجتماعی، سرمایه اجتماعی و سیاسی، فرهنگ سیاسی و نگرش‌های اقتصادی شهروندان است و جمع‌آوری داده‌های آن از سال ۱۹۸۱ آغاز شده است (World Values Survey, 2025). در ادامه، جدول شماره ۵ شاخص‌های سرمایه اجتماعی در ایران را برای دو بازه زمانی ۲۰۲۰ و ۲۰۰۵ مبتنی بر داده‌های این پیمایش بین‌المللی مقایسه می‌کند.

جدول ۵. مقایسه سرمایه اجتماعی در ایران (۲۰۲۰-۲۰۰۵)

گویه‌ها	۲۰۰۵		۲۰۲۰	
	زیاد و خیلی زیاد	کم و اصلاً کم	زیاد و خیلی زیاد	کم و اصلاً کم
اطمینان به نهادهای مذهبی (Q۶۴ - V۱۳۱)	۷۴/۶	۲۴/۹	۷۸/۱	۲۱/۴
اطمینان به نیروهای نظامی (Q۶۵ - V۱۳۲)	۵۷/۲	۴۲	۹۱/۵	۷/۴
اطمینان به رسانه‌ها (Q۶۶ - V۱۳۳)	۲۸/۶	۷۰/۱	۶۰/۱	۳۹/۱
اطمینان به اتحادیه‌های کارگری (Q۶۸ - V۱۳۵)	۲۳/۶	۶۷/۷	۵۰/۲	۴۴/۳
اطمینان به نیروی انتظامی (Q۶۹ - V۱۳۶)	۵۵/۴	۴۳/۶	۸۴/۹	۱۴/۸

تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی: آموزه‌هایی از شواهد [...] |

سرمایه اجتماعی		سرمایه سیاسی		تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی			
اطمینان به نهادهای عمومی و گروه‌ها	اطمینان به قوه قضائیه (Q۷۰ - V۱۳۷)	۲۲/۹	۷۶/۴	۵۵/۸	۴۲/۴		
	اطمینان به دولت (Q۷۱ - V۱۳۸)	۴۷/۶	۵۱/۷	۵۰/۸	۴۸/۳		
	اطمینان به احزاب سیاسی (Q۷۲ - V۱۳۹)	۴۸/۱	۴۹	۷۴/۵	۱۹/۶		
	اطمینان به مجلس (Q۷۳ - V۱۴۰)	۳۴/۴	۶۳/۵	۵۷/۴	۴۰/۷		
	اطمینان به نهادهای ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی (Q۷۴ - V۱۴۱)	۲۷/۹	۷۱/۷	۶۸/۱	۲۹/۸		
	اطمینان به شرکت‌های بزرگ (Q۷۷ - V۱۴۲)	۴۶/۹	۵۰/۷	۷۵/۷	۱۹/۸		
	اطمینان به سازمان محیط‌زیست (Q۷۹ - V۱۴۳)	۲۳/۳	۷۵	۵۳/۴	۴۳/۲		
	اطمینان به نهادهای خیریه و حقوق‌بشری (Q۸۱ - V۱۴۵)	۱۸	۸۱/۴	۴۲/۷	۵۵		
	میانگین کل		۳۰/۴۶	۶۸	۵۵/۸۹	۴۱/۴	
	اعتماد تصمیم‌یافته	گویه‌ها	بیشتر مردم قابل اعتمادند	خیلی باید احتیاط کرد	بیشتر مردم قابل اعتمادند	خیلی باید احتیاط کرد	
میزان قابل اعتماد بودن مردم (Q۵۷ - V۲۳)		۱۴/۸	۸۵	۱۰/۵	۸۸/۷		
درست کاری مدنی	گویه‌ها	کاملاً تأیید می‌کنند	متوسط	کاملاً تأیید می‌کنند	اصلاً تأیید نمی‌کنند.		
	مطالبه مزایای دولتی که حق دریافت آن را ندارید (Q۱۷۷ - V۱۹۸)	۱۳/۶	۲۷/۹	۵۶/۵	۱۹/۳	۲۰/۵	۵۸/۵
	اگر فرصتی داشته باشید، در مالیات تقلب می‌کنید (Q۱۸۰ - V۲۰۰)	۸/۳	۱۰/۵	۸۰/۳	۵/۸	۸	۸۵/۳
	کسی که در حین انجام وظیفه رشوه می‌گیرد (Q۱۸۱ - V۲۰۱)	۲/۲	۲/۲	۹۵/۶	۴/۳	۵/۱	۸۹/۹
میانگین کل		۸/۰۳	۱۳/۵۳	۷۷/۴۶	۹/۸	۱۱/۲	۷۷/۹

عضو فعال	عضو غیرفعال	عدم عضویت	عضو فعال	عضو غیرفعال	عدم عضویت	گویه‌ها
۲۰/۹	۲۳/۱	۵۵/۹	۱۹/۹	۱۸/۷	۶۰/۷	عضویت در سازمان‌های مذهبی (۷۲۴ - ۹۴۴)
۱۰/۷	۱۳/۷	۷۵/۵	۱۶/۲	۱۳	۷۰/۲	عضویت در باشگاه‌های ورزشی و تفریحی (۷۲۵ - ۹۵)
۹/۵	۹/۲	۸۱/۳	۹/۶	۹/۵	۸۰/۱	عضویت در انجمن‌های هنری، موسیقی و آموزشی (۷۲۶ - ۹۹۶)
۷/۳	۵/۹	۸۶/۵	۴/۶	۷/۲	۸۷/۳	عضویت در اتحادیه‌های کارگری (۷۲۷ - ۹۷)
۶/۷	۳/۱	۹۰	۲	۶/۷	۹۰/۵	عضویت در احزاب سیاسی (۷۲۸ - ۹۸)
۶/۴	۶/۳	۸۷/۱	۲/۲	۷/۶	۸۹/۴	عضویت در سازمان‌های محیط‌زیستی (۷۲۹ - ۹۹)
۵/۳	۶/۵	۸۷/۷	۳/۹	۶/۶	۸۸/۷	عضویت در سازمان‌های تخصصی (۷۳۰ - ۱۰۰)
۱۱/۹	۱۸/۹	۶۹/۲	۱۱/۴	۱۲/۲	۷۵/۷	عضویت در سازمان‌های خیریه و حقوق بشری (۷۳۱ - ۱۰۱)
۹/۸۳	۱۰/۸۳	۷۹/۱۵	۸/۷۲	۱۰/۱۸	۸۰/۳۲	میانگین کل

سرمایه اجتماعی
ساختاری - عینی
مشارکت افراد در سازمان‌های غیردولتی

یافته‌ها نشان می‌دهند که وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۳ تغییرات چشمگیری نداشته و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن به‌طور کلی در وضعیت مناسبی قرار ندارند. شواهد و مستندات پژوهش‌های بین‌المللی انجام‌شده در بازه زمانی مذکور نیز این نتایج را تأیید می‌کنند، باین‌حال، به نظر می‌رسد در برخی دوره‌ها، تغییرات ملموسی در سرمایه اجتماعی کشور مشاهده شده است.

در ادامه، در قالب جدول شماره ۶، داده‌های مربوط به سرمایه اجتماعی در ایران ارائه شده است. این داده‌ها از پیمایش‌های بین‌المللی مؤسسه لگاتوم استخراج شده و بازه زمانی آن‌ها از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۲۳ را در برمی‌گیرد. جدول مذکور علاوه بر نشان دادن وضعیت سرمایه اجتماعی ایران، رتبه کشور در میان سایر کشورها و روند جابه‌جایی آن در طول زمان را نیز ترسیم می‌کند.

جدول ۶. سرمایه اجتماعی و شاخص‌های رفاه در ایران مبتنی بر یافته‌های لگاتوم (۲۰۲۳-۲۰۰۹)

سال	تعداد کل کشورها	رتبه سرمایه اجتماعی
۲۰۰۹	۱۰۴	۸۲
۲۰۱۰	۱۱۰	۱۰۶
۲۰۱۱	۱۱۰	۱۰۷
۲۰۱۲	۱۴۲	۱۲۱
۲۰۱۳	۱۴۲	۱۲۰
۲۰۱۴	۱۴۲	۱۱۱
۲۰۱۵	۱۴۲	۱۱۵
۲۰۱۶	۱۴۹	۷۴
۲۰۱۷	۱۴۹	۷۰
۲۰۱۸	۱۴۶	۵۵
۲۰۱۹	۱۶۷	۱۲۹
۲۰۲۰	۱۶۷	۸۰
۲۰۲۱	۱۶۷	۸۹
۲۰۲۳	۱۶۷	۱۲۲

Source: (Legatum, 2009-2023)

اطلاعات موجود نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی ایران طی سال‌های مختلف نوسانات قابل توجهی داشته است؛ به گونه‌ای که رتبه آن از ۸۲ در میان ۱۰۴ کشور در سال ۲۰۰۹ (Legatum, 2009: 2) به ۱۱۵ در میان ۱۴۲ کشور در سال ۲۰۱۵ (Legatum, 2015: 4) تنزل یافته، سپس بهبود موقتی در رتبه ۵۵ از ۱۴۶ کشور در سال ۲۰۱۸ (Lega-tum, 2018: 9) مشاهده شده و در نهایت در سال ۲۰۲۳ بار دیگر به رتبه ۱۲۲ از ۱۶۷ کشور سقوط کرده است (Legatum, 2023: 23-25) این روند کلی نمایانگر کاهش سرمایه اجتماعی ایران است که در مقایسه با همسایگان خود در سال ۲۰۲۳، پایین‌تر از کشورهای چون ترکمنستان (۲۴)، قطر (۵۱)، بحرین (۵۵)، امارات (۷۸) و عمان (۸۸) قرار دارد، اما بالاتر از پاکستان (۱۲۳)، ارمنستان (۱۲۵) و ترکیه (۱۳۷) است.

با وجود این، داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی در بخش نگرش ذهنی، یعنی اعتماد به نهادهای عمومی و گروه‌ها، از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۰ به‌طور میانگین از ۴/۴۱ به ۶۸ درصد افزایش یافته است. به نظر می‌رسد

این ارتقا تا حد زیادی ناشی از گسترش چشمگیر رسانه‌های ماهواره‌ای و شبکه‌های اجتماعی و مجازی نظیر فیس‌بوک، اینستاگرام، ایکس (توییتر سابق)، تیک‌تاک و یوتیوب است که باعث افزایش آگاهی عمومی نسبت به عملکرد نهادهای عمومی شده‌اند (مجبی و کیا، ۱۳۹۹: ۱۳۶). به گفته اینگلهارت، توسعه رسانه‌های جمعی و فناوری اطلاعات مدرن موجب سهولت دسترسی به دانش و افزایش استقلال اطلاعاتی افراد می‌شود و در کنار رشد سطح سواد و گسترش جمعیت دانش‌آموختگان دانشگاهی (که امروزه حدود ۲۰ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند) زمینه‌های فکری مستقل‌تر و کاهش محدودیت‌های شناختی در انتخاب‌ها را فراهم می‌آورد (Inglehart and Wel- zel, 2005)، (طاهری‌نیا، ۱۴۰۱).

با وجود عدم تغییر معنا دار در برخی ابعاد سرمایه اجتماعی مانند اعتماد تعمیم‌یافته، درست‌کاری مدنی و مشارکت در سازمان‌های غیردولتی، داده‌ها حاکی از ضعف در سرمایه اجتماعی است. در سال ۲۰۲۰، ۸۵ درصد پاسخ‌دهندگان مردم را غیرقابل اعتماد دانستند و ۷۷/۴۶ درصد با برخی تخلفات مدنی مخالف بودند. همچنین، ۸۹/۹۸ درصد عضو سازمان‌های غیردولتی نبودند یا عضویتی غیرفعال داشتند که بیانگر کاهش سرمایه اجتماعی ساختاری نسبت به سال ۲۰۰۵ است. از آنجا که شاخص‌های سرمایه اجتماعی محل اجماع نیست، ارزیابی موردی در پژوهش‌ها ضروری است. نتایج پیمایش ارزش‌های جهانی با نظرسنجی ایسپا نیز هم‌راستا است؛ به طوری که در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۴۰۰، پاسخ‌گویان به ترتیب ۷۰/۶ و ۶۸/۲ درصد مردم را غیرقابل اعتماد می‌دانستند و بیشترین اعتماد به معلمان، نیروی انتظامی و اساتید دانشگاه گزارش شده است (ایسپا، ۱۴۰۰).

از سوی دیگر، انجمن‌های داوطلبانه که نشانه‌ای از جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی‌اند، نقش مهمی در گسترش حوزه عمومی، مشارکت سیاسی و توسعه انسانی دارند. این انجمن‌ها ابزار تمرین مشارکت جمعی و تولید پیوندهای انسجام اجتماعی‌اند که پایه دموکراسی محسوب می‌شوند، هستند (غلام‌زاده و شارع‌پور، ۱۳۸۹). داده‌های مشارکت در انجمن‌ها در پیمایش‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴ نیز این ضعف را تأیید می‌کنند (جوادی‌یگانه، ۱۳۹۵: ۶۳۵)، (گودرزی، ۱۳۸۲: ۳۴۱). در ادامه، داده‌های معطوف به شاخص‌های سرمایه سیاسی مبتنی بر پیمایش بین‌المللی ارزش‌های جهانی اینگلهارت در قالب جدول شماره ۷ نمایش داده شده است:

جدول ۷. سرمایه سیاسی در ایران (سال ۲۰۲۰)

۲۰۲۰				گویه‌ها	مشارکت سیاسی و انتخابات	
اجازه رأی دادن ندارم	هرگز	معمولاً	همیشه			
۹/۷	۱۲/۵	۳۶/۹	۴۰/۶	شرکت در انتخابات محلی (Q۲۲۱)	مشارکت سیاسی و انتخابات	
۱/۴	۸/۱	۳۹/۵	۵۰/۷	شرکت در انتخابات ملی (Q۲۲۲)		
۵/۵۵	۱۰/۳	۳۸/۲	۴۵/۶۵	میانگین کل		
کاملاً مخالف	مخالف	نه موافق و نه مخالف	موافق	کاملاً موافق	گویه‌ها	سرمایه سیاسی افکار عمومی درباره دولت و مجلس
۱۳/۴	۲۶/۵	۲۴/۲	۲۷/۹	۶/۷	در مجموع، دولت شایسته و کارآمد است Q۲۹۱G۱	
۱۱/۲	۲۵/۶	۲۴	۳۰/۷	۶/۶	دولت نیازهای جامعه من را می‌فهمد (Q۲۹۲N)	
۱۵/۹	۲۱/۹	۲۴/۵	۲۷/۸	۸/۵	دولت تمام تلاش خود را برای خدمت به کشور به کار می‌گیرد Q۲۹۱G۴	
۱۳/۷	۳۶/۸	۲۰/۱	۲۱/۱	۵/۸	دولت در مجموع فارغ از هرگونه فساد است. Q۲۹۱G۵	
۱۱/۲	۲۹/۷	۲۹/۶	۲۰/۹	۶/۷	کارهای دولت کاملاً آزاد و شفاف است Q۲۹۱G۶	
۹/۷	۲۲/۸	۲۴/۷	۳۳/۳	۷/۵	مجلس در مجموع، شایسته و کارآمد است. Q۲۹۱P۱	
۸/۷	۱۹/۳	۲۳/۹	۳۴	۱۲/۹	مجلس تمام تلاش خود را برای خدمت به کشور به کار می‌گیرد. Q۲۹۱P۴	
۱۲/۷	۲۳/۵	۲۵/۴	۲۹/۲	۶/۹	مجلس در مجموع فارغ از هرگونه فساد است. Q۲۹۱P۵	
۹/۷	۲۱	۳۲/۱	۲۹/۲	۶/۶	کارهای مجلس کاملاً آزاد و شفاف است. Q۲۹۱P۶	
۱۱/۸	۲۵/۲۳	۲۵/۳۸	۲۸/۲۳	۷/۵۷	میانگین کل	

۲/۴	۲۵/۶	۲۶/۸	۳۵/۲	۷/۹	من مطمئن نیستم که حرف اکثر سیاستمداران را باور کنم یا نه (Q292A)	اعتماد به نهادهای سیاسی
۱/۷	۱۸/۳	۲۱/۲	۴۰/۹	۱۵/۳	من معمولاً در مورد اعتماد به سیاستمداران محتاط هستم (Q292B)	
۱۱/۹	۳۹/۶	۲۵/۹	۱۸/۱	۲/۷	به طور کلی، سیاستمداران در مورد تصمیمات خود صریح هستند (Q292C)	
۹	۳۱/۷	۲۷/۲	۲۵/۸	۳/۲	اکثر سیاستمداران صادق و راستگو هستند (Q292G)	
۲/۲	۲۷/۴	۲۵/۹	۳۲/۱	۸/۷	سیاستمداران اغلب بی کفایت و ناکارآمد هستند (Q292I)	
۳/۲	۲۵/۲	۲۷	۳۰/۶	۱۱/۷	سیاستمداران به افرادی مثل من احترام نمی گذارند (Q292J)	
۷/۷	۳۱/۸	۲۷/۸	۲۴/۸	۵/۹	سیاستمداران اغلب منافع ملی را بر منافع شخصی خود ترجیح می دهند (Q292K)	
۴/۶	۲۵/۹	۲۴/۲	۳۴/۳	۸/۸	سیاستمداران معمولاً جامعه را نادیده می گیرند (Q292L)	
۵/۳۳	۲۸/۱۸	۲۵/۷۵	۳۰/۲۲	۸/۰۲	میانگین کل	
	اصلاً	خیلی کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	امکان مشارکت در سیاست گذاری
۱۷/۷	۱۳/۲	۳۸/۸	۱۴/۶	۱۲/۱	تا چه اندازه نظام سیاسی کشور به شما اجازه می دهد در مورد عملکرد دولت اظهار نظر کنید؟ (Q234A)	

در چارچوب شاخص اعتماد به نهادهای سیاسی، میزان اعتماد به سیاستمداران به عنوان متغیری کلیدی سنجیده شد که افزایش آن می تواند هم کیفیت حکمرانی و هم سرمایه اجتماعی دولت را تقویت کند و مشارکت مردم را در فرآیندهای حکومتی افزایش دهد، در نتیجه سیاستمداران توانمندتر به بهزیستی روانی و اقتصادی جامعه کمک خواهند کرد. مسئولان با پایش مداوم و دقیق سطح اعتماد مردمی قادر خواهند بود تحلیل دقیق تری از وضعیت سیاسی ارائه داده و واکنش های اجتماعی به رخداد های مختلف را بهتر پیش بینی و مدیریت کنند (بادین فکر، ۱۴۰۳).

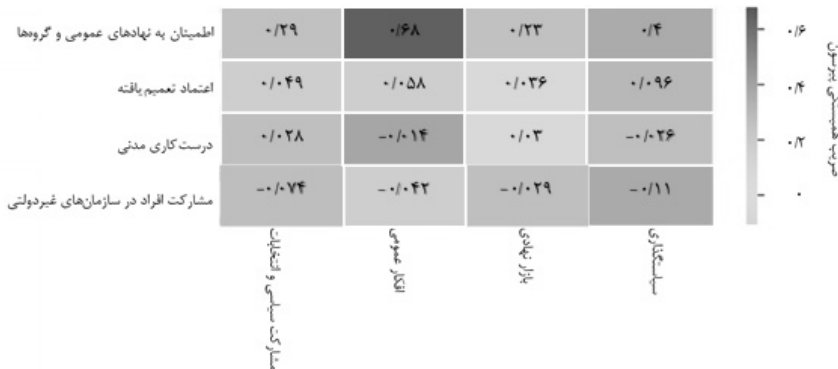
براساس یافته‌ها، به‌طور متوسط ۵۹/۱۶ درصد شرکت‌کنندگان یا بی‌تفاوت یا مخالف عملکرد و گفتار سیاست‌مداران و نهادهای سیاسی هستند. همچنین ۶۹/۷ درصد از پاسخ‌دهندگان عدم تمایل یا مخالفت خود را با مشارکت در فرایند سیاست‌گذاری ابراز کردند. شاخص افکار عمومی درباره دولت و مجلس که شاخص‌هایی همچون ناکارآمدی، شفافیت، توجه به منافع ملی و صداقت را پوشش می‌دهد، به‌طور متوسط ۶۲/۴۱ درصد پاسخ منفی دریافت کرد. از سوی دیگر، تنها ۴۵/۶۵ درصد افراد همیشه در انتخابات مشارکت می‌کنند و باقی پاسخ‌دهندگان به گزینه‌های «معمولاً»، «هرگز» و «اجازه رأی دادن ندارم» تمایل نشان دادند.

این داده‌ها نشان می‌دهد سرمایه سیاسی کشور در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. همبستگی میان اجزای سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی نیز در جدول ۸ و شکل ۲ ارائه شده است که روند این وضعیت را به تصویر می‌کشد:

جدول ۸. ارزیابی همبستگی شاخص‌های تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی

تعداد پاسخگویان	مقدار معنی‌داری دو طرفه	ضریب همبستگی پیرسون	گروه‌ها
۱۳۰۶	۰/۰۰۰	۰/۲۹۱**	اطمینان به نهادهای عمومی - مشارکت سیاسی و انتخابات
۱۲۵۸	۰/۰۰۰	۰/۴۷۸**	اطمینان به نهادهای عمومی - افکار عمومی
۱۲۳۵	۰/۰۰۰	۰/۲۲۶**	اطمینان به نهادهای عمومی - بازار نهادی
۱۲۷۷	۰/۰۰۰	۰/۳۹۸**	اطمینان به نهادهای عمومی - سیاست‌گذاری
۱۴۹۲	۰/۰۵۸	۰/۰۴۹	اعتماد تعمیم‌یافته - مشارکت سیاسی و انتخابات
۱۴۰۵	۰/۰۲۸	۰/۰۵۸*	اعتماد تعمیم‌یافته - افکار عمومی
۱۳۷۹	۰/۱۸۶	۰/۰۳۶	اعتماد تعمیم‌یافته - بازار نهادی
۱۴۴۲	۰/۰۰۰	۰/۰۹۶**	اعتماد تعمیم‌یافته - سیاست‌گذاری
۱۴۶۳	۰/۲۹۳	۰/۰۲۸	درست‌کاری مدنی - مشارکت سیاسی و انتخابات
۱۳۸۸	۰/۵۹۷	- ۰/۰۱۴	درست‌کاری مدنی - افکار عمومی
۱۳۶۳	۰/۲۷۶	۰/۰۳۰	درست‌کاری مدنی - بازار نهادی
۱۴۲۴	۰/۳۲۳	- ۰/۰۲۶	درست‌کاری مدنی - سیاست‌گذاری
۱۴۸۱	۰/۰۰۵	- ۰/۰۷۴**	مشارکت افراد در سازمان‌های غیردولتی - مشارکت سیاسی و انتخابات

۱۳۹۷	۰/۱۱۸	-۰/۰۴۲	مشارکت افراد در سازمان‌های غیردولتی - افکار عمومی
۱۳۶۸	۰/۲۹۱	-۰/۰۲۹	مشارکت افراد در سازمان‌های غیردولتی - بازار نهادی
۱۴۳۳	۰/۰۰۰	-۰/۱۰۶**	مشارکت افراد در سازمان‌های غیردولتی - سیاست‌گذاری
توضیحات: ضریب همبستگی پیرسون (r) میزان و جهت رابطه بین دو متغیر را نشان می‌دهد. مقدار p (سطح معناداری) کمتر از ۰,۰۵ نشان‌دهنده رابطه معنادار است؛ برای مثال $r = ۰/۰۳۶$ و $p < ۰/۰۵$ یعنی همبستگی ضعیف و غیرمعنادار است. سطح معنی‌داری نشان داده‌شده با یک ستاره (*) معرف $p > ۰/۰۵$ و با دو ستاره (**) معرف $p > ۰/۰۱$ است.			

شکل ۲. همبستگی شاخص‌های تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی^۱

یافته‌ها نشان می‌دهد که افزایش اعتماد به نهادها و گروه‌های عمومی به‌عنوان بُعدی از سرمایه اجتماعی، با چهار شاخص سرمایه سیاسی رابطه‌ای معنادار و مثبت دارد؛ به‌ویژه با تقویت اعتماد به دولت و نگرش مثبت به سیاست‌گذاری. این متغیر همچنین با مشارکت سیاسی و اعتماد به نهادهای سیاسی (شامل سیاستمداران) همبستگی معناداری دارد، هرچند ضعیف‌تر. در مقابل، اعتماد تعمیم‌یافته به‌تنهایی اثر

۱. هرچه رنگ به سمت قرمز میل کند، نشان‌دهنده همبستگی مثبت بیشتر و هرچه به سمت آبی برود، نشان‌دهنده همبستگی منفی یا ضعیف‌تر است.

معناداری بر شاخص‌های سرمایه سیاسی ندارد؛ به‌گونه‌ای که ارتباط آن با مشارکت سیاسی و نگرش به بازار نهادی بی‌معنا و اثر آن بر سیاست‌گذاری و افکار عمومی بسیار محدود است. این نشان می‌دهد که اعتماد عمومی بدون همراهی اطمینان و مشارکت‌پذیری، نمی‌تواند سرمایه سیاسی را تقویت کند. همچنین، شاخص درست‌کاری مدنی نیز فاقد ارتباط معنادار با سرمایه سیاسی است و نمی‌تواند محرک مؤثر کنش سیاسی باشد، مگر در چارچوب نهادهای شفاف و پاسخگو.

در خصوص مشارکت در سازمان‌های غیردولتی، رابطه‌ای منفی با مشارکت سیاسی و سیاست‌گذاری وجود دارد؛ هرچه افراد بیشتر در این سازمان‌ها فعال باشند، احساس بی‌تأثیری در فرآیندهای تصمیم‌گیری سیاسی داشته و مشارکت انتخاباتی‌شان کاهش می‌یابد. همچنین، مشارکت در این سازمان‌ها با افکار عمومی و اعتماد به نهادهای سیاسی ارتباط معناداری ندارد.

سرمایه اجتماعی و سیاسی در پرتو دلالت‌های سیاستی اسناد بالادستی

سیاست‌گذاری در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی در ایران، به‌ویژه در حوزه سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی، بر پایه اسناد بالادستی و چارچوب‌های رسمی و حقوقی نظام شکل گرفته است. این اسناد شامل بیانات راهبردی رهبری، قوانین برنامه‌های توسعه، منشورهای ملی، نقشه‌های جامع فرهنگی و چشم‌اندازهای بلندمدت کشور هستند که به‌عنوان شالوده تصمیم‌گیری و اجرا در سطح کلان عمل می‌کنند. اهمیت آن‌ها در تعیین خطوط اصلی سیاست‌ها، ایجاد معیارهای ارزیابی عملکرد نهادها و فراهم کردن چارچوبی پایدار برای حکمرانی نهفته است.

در همین راستا، در چارچوب جدول شماره ۹، مهم‌ترین اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران و گزاره‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی و سیاسی گردآوری شده است. هدف از این مرور، ارائه تصویری جامع از رویکرد نظام پیش از ورود به مرحله تحلیل و دسته‌بندی است؛ امری که می‌تواند مقدمه‌ای برای استخراج مقوله‌های تحلیلی و طراحی رهنمودهای سیاستی متناسب با شرایط کنونی کشور باشد.

جدول ۹. مهم‌ترین گزاره‌های سیاستی در ارتباط با سرمایه اجتماعی و سیاسی در کشور

بیانات، قواعد و قوانین	گویه‌ها
<p>وضع قوانین سخت‌گیرانه در جهت حفاظت و تأمین حقوق و امنیت خانواده و زنان در اجتماع (۱۴۰۲/۱۰/۰۶) - تقویت و رشد رویکرد مطالبه‌گری منطقی و جدی (۱۴۰۱/۰۲/۰۶) - اتخاذ برنامه‌های آموزشی و فرهنگی برای کاهش تبعیض‌های اجتماعی و افزایش مشارکت اجتماعی (۱۴۰۱/۰۲/۰۶) - شناسایی و مقابله با ساختارهای فسادزا توسط تمامی نهادها (۱۴۰۱/۰۴/۰۷) - ترویج فرهنگ ایثار و همبستگی اجتماعی جهت تقویت روابط اجتماعی و ایجاد جامعه‌ای همدل و همبسته از طریق ترویج داستان‌ها و الگوهای تاریخی و مذهبی و ایجاد و تقویت شبکه‌های حمایتی در جامعه (۱۳۹۵/۰۶/۳۰)، (۱۳۹۵/۱۲/۱۶)، (۱۳۹۵/۰۱/۱۸) - حمایت از انجمن‌ها و گروه‌های مردمی در زمینه ترویج عدالت اهمیت دارد. (۱۳۹۰/۰۲/۲۷) - تقویت نقش رسانه‌ها در نظارت و آگاهی بخشی از طریق ترویج فرهنگ رسانه‌ای مسئولیت‌پذیری و مبتنی بر اصول اخلاقی (۱۳۸۶/۰۶/۰۴) - تقویت نهادهای مدنی و مشارکت عمومی در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرایی به‌عنوان نمایندگان مردم در نظارت بر عملکرد دولت و پیگیری حقوق افراد از طریق تقویت ارتباط بین نهادهای مدنی و دولت (۱۳۸۳/۰۸/۱۰) - ایجاد فضای باز برای برگزاری جلسات هم‌اندیشی و کارگاه‌های آموزشی جهت تبادل آزادانه نظرات و ایده و دیدگاه‌های مختلف (۱۳۹۰/۱۱/۱۴)، (۱۳۹۰/۰۲/۲۷) - تشویق به مسئولیت‌پذیری مسئولین و نهادهای دولتی و پاسخگویی در برابر عملکرد خود (۱۳۸۵/۰۶/۰۶) - ایجاد ثبات و پایداری در قوانین و مقررات و تصمیم‌گیری‌های متناقض دستگاه‌های مختلف و جلوگیری از تغییرات مکرر و اصلاح فرآیندهای طولانی و طول‌المدت اداری جهت اخذ مجوز کسب و کار (۱۴۰۱/۱۱/۱۰) - پذیرش و به رسمیت شناختن تنوع آراء و به رسمیت شناختن تنوع گرایش‌های سیاسی در کنار حفظ انسجام و وحدت ملی (۱۴۰۱/۰۳/۱۴) - افزایش حضور مردم در صحنه در جهت گسترش اعتماد به مسئولین و تقویت جامعه (۱۴۰۰/۱۲/۱۹) - تدوین، نظارت و اجرای سیاست‌های شفافیت‌زا در تمامی سطوح اداری و اجرایی توسط مسئولین و بر مسئولین (۱۳۹۵/۱۱/۲۷) - همه باید تسلیم قانون بوده و به آن تمکین کنند و همه مشکلات ناشی از عدم تمکین به قانون است (۱۳۹۲/۰۱/۰۱).</p>	<p>بیانات رهبر انقلاب اسلامی (تعیین‌کننده سیاست کلی نظام)</p>
<p>تقویت مشارکت زنان (۱۸-۳) - بازسازی مراکز جمعیتی از طریق جلب گسترده مشارکت مردمی (۲-۲) - ترویج روحیه تعاون و کارگروهی مسئولیت‌پذیری و مشارکت در امر سیاسی و اجتماعی (۳-۴) - جلب مشارکت مردم برای تأمین بخشی از هزینه خدمات عمومی (۳-۱-۴) - و در ایجاد و اداره مؤسسات آموزشی و درمانی (۳-۵)</p>	<p>قانون برنامه توسعه اول</p>
<p>گسترش مشارکت عمومی مردم (بخش دوم ۵:۲ و ۹ و ۱۵) - ارتقای شفافیت در عملکرد دولت (تبصره ۲۱ ماده واحده) - نظارت بر تشکل‌های صنفی (بخش دوم ۸:۱) - همکاری همه‌جانبه دولت و ملت در گسترش روح تفاهم اجتماعی، وحدت و انسجام ملی، قانون‌گرایی، تبادل نظر و خیرخواهی و دلسوزی متقابل دولت و ملت (بخش دوم ۱۳:۱۲).</p>	<p>قانون برنامه توسعه دوم</p>

<p>کاهش تصدی دولت و افزایش مشارکت مردمی (ماده ۲) - واگذاری سهام شرکت‌های دولتی مبتنی بر مشارکت عمومی (ماده ۱۰ و ۹) - مقابله با حوادث طبیعی از طریق مشارکت مردم در بسیج و هلال‌احمر (ماده ۴۴) - ایجاد شورای حل اختلاف (ماده ۱۸۹)</p>	<p>قانون برنامه توسعه سوم</p>
<p>گسترش نهادهای مدنی (ماده ۹۸) - گسترش میزان مشارکت زنان (ماده ۱۱۱) - مشارکت ایرانیان در نظام تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و مدیریت اجرایی کشور (ماده ۱۱۹، ج) - رضایت‌مندی عمومی (ماده ۹۸، د) - نظارت مردم و سازمان‌های غیردولتی (ماده ۹۸ و) - ارتقای منزلت اجتماعی مردم (ماده ۱۱۹، ح) - برقراری گفتگوی اجتماعی (ماده ۱۰۱)</p>	<p>قانون برنامه توسعه چهارم</p>
<p>ایجاد سازوکارهایی برای افزایش سهم مشارکت انجمن‌های علمی، نخبگان و استعداد‌های برتر در تصمیم‌سازی‌ها و مدیریت کشور (ماده ۱۸ بند ک) - تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان (۱۹۶) - هدفمندسازی معافیت‌های مالیاتی و شفاف‌سازی حمایت‌های مالی (۱۱۹)</p>	<p>قانون برنامه پنجم توسعه</p>
<p>افزایش مشارکت از طریق تشکل‌های تعاونی (ماده ۱۹) - اعطای نقش به سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه محیط‌زیست (ماده ۲۷ بند ۷) - جلب مشارکت مردم از طریق هلال‌احمر (ماده ۳۸ بند ط) - تهیه اطلس سرمایه اجتماعی (ماده ۸۰) - توسعه نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در امور خیریه (ماده ۸۰ بند ب) - تشکیل نهادهای داوری با مشارکت بخش غیردولتی (ماده ۱۱۶ بند الف) - گسترش نظارت مردمی (ماده ۱۴) - جلب رضایت‌مندی مردم از حمل‌ونقل عمومی (ماده ۵۲) - اعلام اموال مقامات به رئیس قوه قضائیه (ماده ۱۱۵) - شفاف‌سازی فعالیت‌های اقتصادی (ماده ۱۱۶ بند پ) - مقابله با تخلفات قضات (ماده ۱۱۶ بند ب) - ارتقای منزلت اجتماعی روستاییان (ماده ۲۷)</p>	<p>قانون برنامه ششم توسعه</p>
<p>بی‌اعتمادی و آسیب دیدن بخشی از اعتماد عمومی مردم به محصولات داخلی، به دولت، به فضای مجازی (داخلی)، ضرورت خروج دستگاه‌های دولتی از تصدی‌های غیرضرور و واگذاری به مردم - حمایت از تشکیل و تقویت نهادهای دیده‌بان مردمی (میان‌مدت - وزارت کشور) - حصول اطمینان از وجود سازوکارهای بهینه، مؤثر و هوشمند دریافت، رسیدگی و ارائه پاسخ متناسب به شکایات مردم از تصمیمات یا اقدامات، در هر یک از دستگاه‌های اجرایی - افزایش نقش مردم در اتخاذ تصمیمات و اجرای اقدامات دولت، رونق تولید، ارتقای رفاه اجتماعی، شفافیت و مقابله با فساد، تبعیض و رفع موقعیت‌های تعارض منافع - جهت‌دهی فعالیت نهادهای مردمی با محوریت حلقه‌های میانی مردمی برای هدایت و سازمان‌دهی نهادهای مردمی در حوزه‌های مختلف - توسعه و حمایت از ساختارهای موفق بومی و اسلامی مشارکت‌های مردمی ... نظیر مسجد، بسیج، هیئت مذهبی، گروه سازندگی و عشایر و توسعه شبکه‌های ملی، منطقه‌ای و تخصصی مبتنی بر این ساختارها - ضرورت نهادینه‌سازی گفتگوی مؤثر دولت با مردم - آشناسازی و جهت‌دهی مدیران دستگاه‌ها به بهره‌گیری از ظرفیت مردم و نهادهای مردمی از طریق الگونمایی از دستاوردهای موفق مشارکت مردم و دولت، نظیر برگزاری رویدادهای تجلیل از چهره‌های شاخص و نمایشگاه‌های دستاوردها. گفتگوی مستمر دولتمردان با مردم و نخبگان در خصوص تصمیمات دولت و همراه سازی آن‌ها در برنامه‌های ملی - مساعدت و حمایت متناسب از منتقدین دارای نقد در چارچوب قانون از طریق تأمین امنیت مادی و معنوی ایشان، با پیشنهاد قوانین لازم.</p>	<p>سند تحول دولت مردمی</p>

<p>ماده ۱۵. شهروندان به شکل برابر از حق مشارکت در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش برخوردارند و می‌توانند این حق را از طریق همه‌پرسی یا انتخابات آزاد و منصفانه اعمال کنند. ماده ۱۹. شهروندان از حق اداره شایسته امور کشور بر پایه قانون مداری، کارآمدی، پاسخگویی، شفافیت، عدالت و انصاف برخوردارند. رعایت این حق توسط همه مسئولین و کارکنان الزامی است. ماده ۲۴. حق شهروندان است که از دولتی برخوردار باشند که متعهد به ... رعایت حق‌الناس، توجه به وجدان و افکار عمومی، اعتدال و تدبیر و پرهیز از تندروی و شتاب‌زدگی، خودسری، فریبکاری، مخفی‌کاری و دست‌کاری در اطلاعات و پذیرفتن مسئولیت تصمیمات و اقدامات خود، عذرخواهی از مردم در قبال خطاها، استقبال از نظرات مخالفین و منتقدین و نصب و عزل بر مبنای شایستگی و توانایی افراد باشد. ماده ۴۳. شهروندان از حق تشکیل، عضویت و فعالیت در احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های اجتماعی، فرهنگی، علمی، سیاسی و صنفی و سازمان‌های مردم‌نهاد، با رعایت قانون، برخوردارند. هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور ساخت. عضویت یا عدم عضویت نباید موجب سلب یا محدودیت حقوق شهروندی یا موجب تبعیض ناروا شود. ماده ۴۴. حق شهروندان است که در قالب اتحادیه‌ها، انجمن‌ها و نظام‌های صنفی در سیاست‌گذاری‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و اجرای قانون مشارکت مؤثر داشته باشند. ماده ۴۵. فعالیت‌های مدنی در حوزه‌های حقوق شهروندی حق هر شهروند است. سازمان‌های مردم‌نهاد باید حق دسترسی به اطلاعات و دادگاه صالح را برای دادخواهی در مورد نقض حقوق شهروندی داشته باشند. ماده ۴۶. حق شهروندان است که آزادانه و با رعایت قانون نسبت به تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها و شرکت در آن‌ها اقدام کنند و از بی‌طرفی دستگاه‌های مسئول و حفاظت از امنیت اجتماعات برخوردار شوند</p>	<p>منشور حقوق شهروندی</p>
<p>ضرورت دوری از تحجر، جزم‌اندیشی و تعصب بی‌جا، شعارزدگی، سطحی‌گرایی و ظاهرگرایی، عوام‌زدگی و خرافه‌گرایی در فرهنگ، برخوردار از مودت، اخوت، تعاون، مشارکت، مسئولیت‌پذیری و سازگاری اجتماعی، نشاط و سرزندگی، صداقت، اعتماد، اطمینان و انسجام اجتماعی بالا، جمعیت متعادل و متوازن و بهره‌مند از انضباط، قانون‌گرایی و جامعه امن و مشارکت و مسئولیت‌پذیری سیاسی، زمینه‌سازی و حمایت از مشارکت حداکثری مردم و نهادهای مردمی در فعالیت‌های فرهنگی باید فراهم شود.</p>	<p>سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور</p>
<p>جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز دارای ویژگی‌هایی همچون توسعه‌یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، با تأکید بر مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مندی از امنیت اجتماعی و قضایی خواهد بود و همچنین پیوستگی مردم و حکومت، مسئولیت‌پذیری، ایثار، رضایت‌مندی، انضباط و روحیه‌ی تعاون و سازگاری اجتماعی دارا است. الگوی مردم‌سالاری دینی را تحکیم بخشیده، ... برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری و متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی است.</p>	<p>سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ۱۴۰۴</p>

منابع: (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۳-۱۴۰۲)، (ردادی، ۱۴۰۲)، (نوازنی و قاسمی، ۱۴۰۴)، (سند تحول دولت مردمی، ۱۴۰۰)، (منشور حقوق شهروندی، ۱۳۹۵)، (نقشه مهندسی فرهنگی کشور، ۱۳۹۲)، (سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ۱۳۸۲)

این اسناد نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی و سیاسی نقش کلیدی در حفظ انسجام ملی، تقویت مردم‌سالاری دینی، ارتقای مشارکت عمومی و تحقق عدالت اجتماعی دارند. طی سه دهه گذشته، این اسناد با توجه به شرایط داخلی و بین‌المللی بازنگری شده و مسیر کلی حکمرانی جمهوری اسلامی ایران را مشخص کرده‌اند. محتوای آن‌ها بیانگر رویکرد کلان نظام نسبت به موضوعاتی چون مشارکت عمومی، شفافیت، پاسخگویی، قانون‌گرایی و تقویت نهادهای مدنی است. همچنین، به دلیل آن‌که این اسناد حاصل اجماع نخبگانی و تصمیم‌گیری در بالاترین سطوح کشورند، می‌توانند شاخصی معتبر برای ارزیابی سیاست‌های کلان در زمینه سرمایه اجتماعی و سیاسی محسوب شوند. در پایان، رهنمودهای این اسناد در سه سطح کلان، میانه و فردی دسته‌بندی شده‌اند که در جدول شماره ۱۰ ارائه می‌شود:

جدول ۱۰. مقوله‌بندی رهنمودهای اسناد بالادستی در باب ارتقای سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی

سطح کلان	سطح میانه	سطح فردی
تقویت مشارکت اجتماعی و سیاسی مردم	توسعه و تقویت نهادهای مدنی، شوراهای سازمان‌های مردم‌نهاد، انجمن‌های علمی، تشکل‌های صنفی و تعاونی‌ها نهادینه‌سازی سازوکارهای مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای قانون برگزاری هم‌اندیشی‌ها، کارگاه‌ها و نمایشگاه‌های دستاوردها	حضور فعال در انتخابات و همه‌پرسی‌ها عضویت و فعالیت در احزاب، انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد شرکت در جلسات هم‌اندیشی و راهپیمایی‌های قانونی مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و محلی
افزایش مشارکت زنان، جوانان و نخبگان	حمایت از مشارکت زنان، جوانان و نخبگان در تصمیم‌سازی‌ها و مدیریت اجرایی ایجاد سازوکارهای مشورتی و شبکه‌های نخبگی	مشارکت فردی در فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و آموزشی ایفای نقش فعال در شبکه‌ها و گروه‌های تخصصی و داوطلبانه
شفافیت، قانون‌گرایی و پاسخگویی	تدوین و اجرای سیاست‌های شفافیت‌زا اعلام اموال مقامات مقابله با فساد، تخلفات و رانت‌خواری نهادینه‌سازی پاسخگویی مسئولان طراحی سازوکارهای دریافت و رسیدگی به شکایات مردم تنقیح قوانین	رعایت قانون و مقررات توسط فرد آگاهی از حقوق خود گزارش تخلفات و فساد پذیرش مسئولیت فردی در فعالیت‌های اجتماعی و شغلی

<p>مشارکت فرد در امور محلی</p> <p>عضویت فعال در سازمان‌ها و سمن‌ها</p> <p>فعالیت داوطلبانه و خوداتکایی در ارائه خدمات عمومی</p>	<p>واگذاری سهام و شرکت‌های دولتی</p> <p>کاهش تصدی دولت</p> <p>تقویت ساختارهای بومی مشارکت (مساجد، بسیج، هیئت، عشایر)</p> <p>توسعه سمن‌ها و تشکل‌های محلی</p> <p>هماهنگی بین دولت و نهادهای مردمی</p>	<p>واگذاری امور به مردم و کاهش تصدی‌گری دولت</p>
<p>ایجاد و حفظ روابط اعتمادآمیز با دیگران</p> <p>رعایت اخلاق اجتماعی و دینی</p> <p>مشارکت در فعالیت‌های گروهی و همبستگی اجتماعی</p>	<p>ترویج فرهنگ ایثار، همبستگی و همکاری اجتماعی</p> <p>نهادینه‌سازی امر به معروف و نهی از منکر</p> <p>گفت‌وگوی مستمر دولت با مردم و نخبگان</p> <p>الگونیابی از مشارکت‌های موفق</p>	<p>تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی</p>
<p>رعایت انصاف و عدالت در تعاملات فردی و گروهی</p> <p>کمک به افراد نیازمند</p> <p>رعایت اخلاق، صداقت و همدلی در خانواده، محل کار و جامعه</p>	<p>پذیرش تنوع آراء و گرایش‌های سیاسی در کنار انسجام ملی</p> <p>مقابله با تبعیض و رانت</p> <p>حمایت از عدالت اجتماعی</p> <p>ارتقای منزلت اجتماعی و رفاه عمومی</p> <p>همبستگی و وفاق مسئولان</p>	<p>انسجام ملی و عدالت اجتماعی</p>
<p>رعایت هنجارها و قوانین امنیتی</p> <p>مشارکت در حفظ نظم و امنیت محله و جامعه</p> <p>حمایت از محیط سالم برای خانواده و همسایگان</p>	<p>طراحی نظام‌های هماهنگ بین خانواده، مدرسه، مسجد، بسیج و پلیس برای ایجاد نظم و امنیت اجتماعی</p> <p>حمایت از محیط فرهنگی سالم</p> <p>ارتقای امنیت اجتماعی و قضایی</p>	<p>حفظ امنیت و نظم اجتماعی و فرهنگی</p>
<p>تلاش فرد برای ارتقای دانش، مهارت و توانمندی</p> <p>مشارکت در فعالیت‌های آموزشی، علمی و پژوهشی</p> <p>رعایت اخلاق حرفه‌ای و ارتقای توانایی‌های شخصی و گروهی</p>	<p>استفاده از سرمایه اجتماعی و منابع انسانی برای توسعه علم، فناوری و تولید ملی</p> <p>برنامه‌ریزی برای افزایش دانش پیشرفته و توانمندی‌های فردی و جمعی</p>	<p>ارتقای دانش، فناوری و توانمندی انسانی</p>
<p>رعایت ارزش‌های اخلاقی و دینی</p> <p>فعالیت داوطلبانه در انجمن‌ها، گروه‌ها و شبکه‌های محلی</p> <p>مشارکت در رفتارهای مسئولانه، اجتماعی و فرهنگی</p> <p>رعایت نظم، انضباط و انصاف در زندگی روزمره</p>	<p>ارتقای مسئولیت‌پذیری، اعتماد، صداقت، تعاون، نشاط و سرزندگی در جامعه</p> <p>نهادینه‌سازی فرهنگ نقدپذیری و شایسته‌سالاری</p> <p>آموزش بصیرت و سواد رسانه‌ای</p> <p>حمایت از کاهش آسیب‌های اجتماعی و استحکام خانواده</p>	<p>تقویت فرهنگ، اخلاق و مشارکت سیاسی</p>

منبع: تنظیم شده توسط نویسندگان

بر این اساس، می‌توان عنوان داشت که ضمن رعایت و التزام به اسناد بالادستی به‌منظور تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی در کشور، بهره‌گیری از تجارب نسبتاً موفق بین‌المللی در این زمینه نیز ضرورت دارد. در همین راستا، پیشنهاد می‌شود دو اقدام سیاستی زیر در اولویت قرار گیرد:

۱. تقویت تعامل نهادهای مبارزه با فساد با مردم و انجمن‌های مدنی

اگرچه نهادهای زیادی در راستای مبارزه با فساد در کشور ایجاد گردیده‌اند، با این وجود به نظر می‌رسد که در این زمینه توفیقات چندانی به دست نیآورده‌اند. بر این اساس لازم است تعامل و پیوند میان این نهادهای موجود با مردم و انجمن‌های مدنی به‌طور جدی تقویت شود. افزایش شفافیت، آموزش، ارتقای پاسخگویی و پیشگیری از تعارض منافع در قالب سازوکارهای موجود می‌تواند به‌طور مؤثری اعتماد عمومی را افزایش دهد.

این نهادها می‌توانند علاوه بر مبارزه با فساد، با آموزش و ارتقای پاسخگویی و پیشگیری از تعارض منافع به‌طور مؤثری اعتماد عمومی را افزایش دهند با الزام کارکنان و مسئولان دولتی به ارائه و انتشار شفاف اظهارنامه‌های دارایی (کلیات آن می‌تواند به‌طور شفاف در اختیار عموم قرار بگیرد همچون کشور اندونزی)، زمینه رصد دقیق عملکرد و سلامت مالی سیاست‌مداران را فراهم آورند. نمونه‌های موفقی همچون تأسیس کمیسیون ملی مبارزه با فساد^۱ در سال ۲۰۲۳ در استرالیا (The National Anti-Corruption Commission, 2024: 22-33)، سازمان مبارزه با فساد والنسیا در سال ۲۰۱۶ در جامعه خودمختار والنسیا (Antifraucv.es, 2025)، کمیسیون مبارزه با فساد در سال ۲۰۰۲ در اندونزی^۲ (UNODC, 2019: 4) در سال‌های اخیر ایجاد گردیده‌اند. به نظر می‌رسد با توجه به رتبه ۱۵۱ ایران از میان ۱۸۰ کشور و امتیاز ۲۳ از ۱۰۰ در سال ۲۰۲۴ (Transparency international, 2024)، این سازوکارها می‌توانند زمینه کاهش چشمگیر فساد و افزایش سرمایه اجتماعی و سیاسی گردد، اگرچه اجرای این توصیه نیازمند حمایت قاطع قوه قضائیه و همکاری سازنده دولت است.

۲. گسترش بسترهای مشارکت عمومی و تقویت فرهنگ گفت‌وگوی سیاسی

توسعه آموزش‌های شهروندی در محیط‌های آموزشی و مشارکت دانش‌آموزان و دانشجویان در امر قانون‌گذاری در محافل آموزشی در قالب «دموکراسی تأملی در محیط‌های

1. The National Anti-Corruption Commission

2. Komisi Pemberantasan Korupsi

آموزشی»^۱ حائز اهمیت است. برای مثال می‌توان به تجربه موفق برنامه‌های درسی مدارس در دانمارک و سوئد با عنوان «انتخابات مدرسه»^۲ و در پرتغال در قالب «پارلمان جوانان»^۳ اشاره داشت که حاکی از افزایش آگاهی آنان نسبت به احزاب و ارتقای انگیزه آنان برای شرکت در انتخابات بعدی گردید و همچنین افزایش اعتماد به‌نظام سیاسی و سیاستمداران را به همراه داشته است (OECD, 2024: 1-3). همچنین برنامه «حق سخن گفتن»^۴ به‌عنوان یک برنامه آموزشی در زمینه حقوق بشر، با هدف تقویت مهارت‌های شهروندی، رهبری، تفکر انتقادی و مشارکت اجتماعی در میان جوانان اجرا می‌شود و در قالب آن نوجوانان تشویق می‌شوند که در مورد موضوعات مهم اجتماعی بحث و تحقیق کنند و با طراحی و اجرای «فعالیت‌های مشارکتی»^۵ و «پروژه‌های اقدام اجتماعی»^۶ به ایجاد تغییرات مثبت در جامعه (عمدتاً مشکلات محلی) کمک کنند این برنامه توسط «مرکز بین‌المللی آموزش حقوق بشر عدالت‌محور»^۷ به‌عنوان یک نهاد غیردولتی باهدف افزایش مهارت‌های مشارکتی، تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی ایجاد گردیده است تا از این رهگذر به شهروندان آگاه و مسئولیت‌پذیر و ارتقای سهم جوانان در فرآیندهای دموکراتیک کمک کند (Equitas, 2019). از سوی دیگر حمایت از رسانه‌های مستقل و گسترش برنامه‌های آموزشی در حوزه علوم سیاسی و اجتماعی فضای سالمی برای تعامل آزادانه افکار و نقد سازنده ایجاد می‌کند. تجربه کشورهایی همچون کانادا، آلمان و ... در نهادینه کردن «محافل گفتگوی تأملی»^۸ و «مجالس شهروندی»^۹ (Citizensassembly, 2004), (Deutschlands-rolle.buergerrat, 2021) نشان می‌دهد که این اقدامات سبب افزایش سرمایه سیاسی و مشارکت معنادار در تصمیم‌گیری‌های عمومی می‌شوند. اجرای این توصیه نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت و تخصیص منابع آموزشی است، اما تأثیر آن بر انسجام اجتماعی و اعتماد سیاسی بسیار ارزشمند است.

1. Deliberative Democracy in Educational Settings

2. Skolevalg

3. Skolval

4. Youth Parliament

5. Speaking Rights

6. Participatory activities

7. Community Action Project - CAPs

8. International Centre for Human Rights Education

9. Deliberative Forums

10. Citizens' Assemblies

نتیجه‌گیری

در دو دهه گذشته، سرمایه اجتماعی و سرمایه سیاسی به‌عنوان دو مؤلفه کلیدی در تحلیل تحولات سیاسی و اجتماعی ایران، مورد توجه پژوهشگران و سیاست‌گذاران قرار گرفته‌اند. سرمایه اجتماعی، با کارکردهایی چون تقویت اعتماد عمومی، انسجام اجتماعی و مشارکت مدنی، زیربنای تحکیم نظام‌های مردم‌سالار به شمار می‌رود. در کنار آن، سرمایه سیاسی، ناظر بر اعتماد به نهادهای سیاسی، مشارکت در تصمیم‌گیری و میزان همراهی افکار عمومی با ساختار قدرت، تعیین‌کننده میزان مشروعیت نظام‌های سیاسی است. پژوهش حاضر باهدف بررسی رابطه دوسویه و تأثیرگذار این دو نوع سرمایه در بستر جامعه ایرانی، با اتکا به نظریات پاتنام و بوردیو و داده‌های موج‌های پنجم (۲۰۰۵) و هفتم (۲۰۲۰) پیمایش جهانی ارزش‌ها و اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران، به تحلیل روندها و ارائه پیشنهاد‌های سیاستی پرداخته است.

یافته‌ها نشان می‌دهد که باوجود تصریح و تأکید مکرر اسناد کلان‌کشور بر اهمیت سرمایه اجتماعی و سیاسی، روند تحولات این سرمایه‌ها در عمل دچار افول شده و شاخص‌های اعتماد عمومی، مشارکت داوطلبانه و احساس تعلق به ساختار سیاسی با کاهش مواجه شده‌اند. داده‌های تحلیلی منبعث از اسناد بالادستی نشان می‌دهد که توجه به سرمایه اجتماعی در ایران عمدتاً در قالب روابط درون‌گروهی، مبتنی بر هم‌هویتی‌های مذهبی، قومی و سازمانی شکل گرفته و نهادهایی چون مساجد، بسیج و تشکل‌های وابسته به نهادهای رسمی نقش محوری در آن ایفا کرده‌اند. این الگوی تمرکز یافته از سرمایه اجتماعی، گرچه ظرفیت‌هایی برای بسیج نیروهای اجتماعی فراهم می‌آورد، اما در کنار توجه به این موارد، ضرورت دارد که پیوندهای میان‌گروهی ایجاد و تقویت گردد تا زمینه‌ساز کاهش و از بین رفتن شکاف‌های اجتماعی گردد.

همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که تنها برخی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مانند اعتماد نهادی، با مؤلفه‌هایی از سرمایه سیاسی نظیر مشارکت انتخاباتی و اعتماد سیاسی رابطه مثبت دارند. در مقابل، مشارکت در سازمان‌های مدنی غیردولتی و درستکاری مدنی، فاقد رابطه معنادار یا حتی دارای همبستگی منفی با شاخص‌های سیاست‌گذاری و مشارکت رسمی هستند. این امر مؤید آن است که نهادهای مدنی مستقل در ساختار سیاست‌گذاری ایران جایگاه مؤثری ندارند و ساختارهای رسمی، قدرت را به‌شکلی متمرکز در اختیار دارند. افزون بر این، نابرابری در توزیع منابع، ضعف نهادهای واسط و فقدان بسترهای پایدار گفت‌وگوی اجتماعی موجب شده است که حتی برنامه‌ها و اسناد بالادستی، علی‌رغم غنای مفهومی، در سطح اجرا کارایی محدودی داشته باشند.

بر این اساس، پژوهش حاضر چند چالش عمده را برجسته می‌سازد: نخست، تمرکز کامل

بر سرمایه اجتماعی درون گروهی در مقابل سرمایه پیونددهنده، امکان رشد انسجام فراگیر و اعتماد میان گروهی را تضعیف نموده است. دوم، فقدان شفافیت و پاسخگویی نهادی که سرمایه اجتماعی را از سطح اعتماد عمومی به سطح روابط شخصی و غیررسمی تقلیل داده است. سوم، تمرکز بیش از حد منابع و تصمیم گیری در نهادهای رسمی که به تضعیف نهادهای مدنی مستقل و مشارکت واقعی شهروندان انجامیده است. چهارم، نابرابری ساختاری در دسترسی به منابع اجتماعی و سیاسی که به بازتولید حاشیه نشینی اجتماعی و بی اعتمادی سیاسی دامن زده است.

در پاسخ به این وضعیت، چارچوب نظری پاتنام و بوردیو راهکارهایی را برای اصلاح مسیر نشان می دهد. بر اساس دیدگاه پاتنام، تقویت پیوندهای میان گروهی و شبکه های افقی از طریق توسعه سازمان های داوطلبانه مستقل، حمایت از نهادهای مدنی غیر وابسته به دولت و نهادینه سازی فرهنگ گفت و گو می تواند سرمایه اجتماعی پیونددهنده را تقویت کرده و زمینه را برای مشارکت فراگیرتر فراهم کند. از منظر بوردیو نیز، بازتوزیع عادلانه منابع و سرمایه ها (اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی) ضرورت دارد تا گروه های به حاشیه رانده شده به عرصه عمومی بازگردند و نابرابری در ساختار قدرت کاهش یابد.

بر این اساس، سیاست گذاری مؤثر در حوزه سرمایه اجتماعی و سیاسی، مستلزم حرکت در سه سطح است:

سطح کلان: اصلاح ساختارهای رسمی برای افزایش شفافیت، پاسخگویی و کاهش تمرکز قدرت.

سطح میانه: حمایت مالی و حقوقی از نهادهای مدنی مستقل، تقویت کنش های داوطلبانه و ترویج شبکه های افقی.

سطح فردی: بازتوزیع منابع، کاهش نابرابری و تقویت فرهنگ گفت و گوی میان گروهی با محوریت نسل ها، اقوام و طبقات مختلف.

در نهایت می توان عنوان داشت که تحقق هدف تقویت سرمایه اجتماعی و سیاسی در ایران، نه در بازنویسی اسناد سیاستی، بلکه در اصلاح ساختارهای نهادی، بازتوزیع منابع قدرت و سرمایه ها و توجه و پذیرش وجود تنوع در میدان های اجتماعی و سیاسی و گسترش فضای مشارکت معنادار شهروندان نهفته است. چنین رویکردی می تواند راهگشای ارتقای انسجام اجتماعی، افزایش مشارکت سیاسی و تقویت مشروعیت در افق بلندمدت و ارتقای سرمایه اجتماعی و سیاسی در کشور باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

منابع و مأخذ

احمدی، یعقوب، نمکی (۱۳۹۱). آزاد سرمایه اجتماعی و گونه دموکراتیک فرهنگ سیاسی (تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی برای استان‌های ایران)، فصلنامه علوم اجتماعی، ۱۹ (۵۹)، ۲۵۰-۳۰۶.

DOI:10.22054/qjss.2013.6887

ایسپا) ۱۴۰۰. (سنجش برخی ابعاد اعتماد اجتماعی در ایران، مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران، قابل دسترس در <https://B2n.ir/wf2861>

آیت‌الله خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۳-۱۴۰۲). مجموعه سخنرانی‌ها و بیانات رهبرانقلاب اسلامی، قابل دسترس در <https://B2n.ir/kx8768>

آیت‌الله خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰). بیانات در نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم، تاریخ انتشار ۱۴۰۰/۰۶/۰۶، قابل دسترس در <https://B2n.ir/jp5090>

بادین فکر، محمدجواد (۱۴۰۳). اعتماد مردم به حکومت از منظر علوم رفتاری (معرفی یک شاخص بومی برای سنجش اعتماد مردم به حکومت در ایران)، دفتر مطالعات افکارسنجی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، قابل دسترس در <https://B2n.ir/yy9954>

بازگیر، افشین، عطیمی، حسین (۱۴۰۲). طراحی مدل تقویت سرمایه سیاسی مدیران دولتی، فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر، ۱۴ (۳)، ۱۳۳-۱۵۳. DOI:10.30465/cps.2024.46066.3227

پزشکیان، مسعود (۱۴۰۴). تأکید رئیس‌جمهور پزشکیان بر بهره‌گیری استناداران از ظرفیت فعالان اجتماعی و گروه‌های محلی، تاریخ انتشار ۱۴۰۴/۰۴/۰۶، قابل دسترس در <https://B2n.ir/eu4623>

پیران‌نژاد، علی، عبادی، نغمه (۱۳۹۱). سرمایه سیاسی و اینترنت: بررسی سطح سرمایه سیاسی و تأثیر استفاده از اینترنت بر ابعاد آن، فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران، ۷ (۲۸)، ۱-۲۶

جوادی‌یگانه، محمدرضا (۱۳۹۴). پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان؛ موج سوم، تهران: نشر پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

جودکی، مجید، قزل‌سلی، محمدتقی و علی کریمی‌مله (۱۴۰۰). از سرمایه تا سرمایه سیاسی؛ نقدی بر تکوین نظریه سرمایه سیاسی، فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر، ۱۲ (۱)، ۲۵-۵۴. DOI:10.30465/cps.2021.33161.2600

جودکی، مجید، کریمی‌مله، علی، محمدتقی قزل‌سلی (۱۴۰۰). فراتحلیل ادبیات سرمایه سیاسی در ایران (بازه زمانی دهه‌ی ۱۳۹۰)، ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۴ (۴)، ۲۰۸-۲۳۶. DOI:10.30510/psi.2022.240081.1197

حدادی، علیرضا، احمد یزدان‌بان (۱۴۰۱). فراتحلیل پیشینه پایش‌های سرمایه اجتماعی، دفتر مطالعات اجتماعی مرکز پژوهش‌های سرمایه اجتماعی، ۳۰ (۹)، ۱-۳۰. DOI:20.1001.1.29809525.1401.1401.9.14.7

حمیدپور، اعظم (۱۴۰۳). ماجرای یک ضدتبلیغ: «کلینیک» برای ترک بی‌حجابی، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۹/۰۳، قابل دسترس در <https://B2n.ir/fe9757>

- خانه ملت (۱۴۰۴). جزئیات طرح تشدید مجازات جاسوسان و همکاری کنندگان با رژیم صهیونیستی و کشورهای متخاصم، تاریخ انتشار ۱۴۰۴/۰۴/۰۸، قابل دسترس در <https://B2n.ir/mu5937>
- خبرگزاری انتخاب (۱۴۰۱). اجرای بی سروصدای طرح محرومیت‌های اجتماعی زنان «بی حجاب» به جای گشت ارشاد؟، تاریخ انتشار ۱۴۰۱/۱۰/۰۸، قابل دسترس در <https://B2n.ir/de6814>
- خبرگزاری ایرنا (۱۳۹۳). متن کامل گزارش کمیسیون اصل ۹۰ از اجرای فاز اول هدفمندی، تاریخ انتشار ۱۳۹۳/۰۷/۰۹، قابل دسترس در <https://B2n.ir/bu6156>
- خبرگزاری ایرنا (۱۳۹۵). مسیر دشوار تأمین امنیت اخلاقی، تاریخ انتشار ۱۳۹۵/۰۲/۰۷، قابل دسترس در <https://B2n.ir/hz5619>
- خبرگزاری ایرنا (۱۴۰۰). طرح صیانت از فضای مجازی؛ دغدغه‌زدایی یا دغدغه‌آفرینی؟، تاریخ انتشار ۱۴۰۰/۰۵/۲۴، قابل دسترس در <https://B2n.ir/xw4486>
- خبرگزاری ایرنا (۱۴۰۳). قانون عفاف و حجاب از تصویب تا اجرا؛ موافقان و مخالفان چه می‌گویند، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۹/۲۴، قابل دسترس در <https://B2n.ir/uu8548>
- خبرگزاری ایرنا (۱۴۰۴). پاسخ به مطالبه رانندگان کامیون، تاریخ انتشار ۱۴۰۴/۰۳/۱۰، قابل دسترس در <https://B2n.ir/rw5997>
- خبرگزاری ایسنا (۱۳۹۶). بزرگ‌ترین فسادهای مالی از ۱۳۷۱ تا ۱۳۹۶، تاریخ انتشار ۱۳۹۶/۱۱/۲۸، قابل دسترس در <https://B2n.ir/bb3527>
- خبرگزاری ایسنا (۱۴۰۱). پایانی خوش برای چالش ۲۰ ساله ورود زنان به ورزشگاه، تاریخ انتشار ۱۴۰۱/۰۶/۰۹، قابل دسترس در <https://B2n.ir/uq7947>
- خبرگزاری برنا (۱۴۰۳). کدامیک از شخصیت‌ها رأی خود را به صندوق انداخته‌اند؟، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۴/۰۸، قابل دسترس در <https://B2n.ir/me7483>
- خبرگزاری تابناک (۱۴۰۲). بزرگ‌ترین فسادهای مالی کشف‌شده در ایران، تاریخ انتشار ۱۴۰۲/۰۹/۱۹، قابل دسترس در <https://B2n.ir/db6405>
- خبرگزاری تسنیم (۱۳۹۸). سهمیه‌بندی بنزین آغاز شد/ بنزین سهمیه‌ای ۱۵۰۰ تومان، بنزین آزاد ۳۰۰۰ تومان + جزئیات سهمیه‌ها، تاریخ انتشار ۱۳۹۸/۰۸/۲۴، قابل دسترس در <https://B2n.ir/jx2342>
- خبرگزاری تسنیم (۱۴۰۳). معایب و مزایای تغییر ساعت رسمی کشور: آیا اجرای طرح به نفع مردم است؟، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۳/۱۸، قابل دسترس در <https://B2n.ir/tb5964>
- خبرگزاری دنیای اقتصاد (۱۳۹۱). نگاهی به پنج تلاطم ارزی؛ سیر شوک‌های ارزی در ایران، تاریخ انتشار ۱۳۹۱/۱۱/۱۹، قابل دسترس در <https://B2n.ir/ky8254>
- خبرگزاری دنیای اقتصاد (۱۴۰۳). آخرین وضعیت پرونده فولاد مبارکه / اختلاسی صورت نگرفته است، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۶/۲۲، قابل دسترس در <https://B2n.ir/qr8836>
- خبرگزاری فرهیختگان (۱۴۰۳). تغییر قیمت و مصرف بنزین از دهه ۶۰ تاکنون، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۹/۱۷، قابل دسترس در <https://B2n.ir/tp9591>

خبرگزاری مشرق (۱۴۰۳). تسویه حساب مشکوک با مجلس پس از تأیید کابینه پزشکیان / چه کسی «ارز ترجیحی» را حذف کرد؟، تاریخ انتشار ۱۴۰۳/۰۶/۰۵، قابل دسترس
<https://B2n.ir/fh3007>

دومهری، مصطفی، بهیان، شاپور، اسماعیل جهانبخش (۱۴۰۰). راهبردهای ارتقای مدارای اجتماعی با تأکید بر نقش سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی، فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ، ۱(۲)، ۱۲۹-۱۵۹.
DOI:10.22083/scsj.2021.142068

ردادی، محسن (۱۴۰۲). بررسی و مقایسه جایگاه احکام مرتبط با سرمایه اجتماعی در برنامه‌های اول تا ششم، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تاریخ انتشار ۱۴۰۲/۰۲/۲۳، قابل دسترس در
<https://B2n.ir/bs7699>

زکی، محمدعلی (۱۳۹۳). بررسی تحقیقات سرمایه‌ی اجتماعی در ایران (روندها، الگوها و گرایش‌های پژوهشی)، نشریه علوم اجتماعی، شماره ۷۳.

سامانه ملی قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۵). منشور حقوق شهروندی، تاریخ انتشار
<https://B2n.ir/rk8947> قابل دسترس در ۱۳۹۵/۰۹/۲۹

سایت دولت (۱۴۰۴). تأکید رئیس‌جمهور پزشکیان بر بهره‌گیری استانداران از ظرفیت فعالان اجتماعی و گروه‌های محلی، تاریخ انتشار ۱۴۰۴/۰۴/۰۶، قابل دسترس در
<https://B2n.ir/eu4623>

سند تحول دولت مردمی (۱۴۰۰). تاریخ انتشار ۱۴۰۰/۱۲/۰۸، قابل دسترس در
<https://B2n.ir/rn8154>
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، تاریخ ابلاغ ۱۳۸۲/۰۸/۱۳، قابل دسترس در

<https://B2n.ir/qj4833>

شورای عالی انقلاب فرهنگی، «آیین‌نامه حفظ حدود و آداب اسلامی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی»، تاریخ تصویب ۱۳۳۳/۰۵/۰۶، تاریخ ابلاغ ۱۳۶۶/۰۵/۱۳، شماره مصوبه ۲۴۱، قابل دسترس در

<https://B2n.ir/yy9515>

طاهری‌نیا، علی‌باقر (۱۴۰۱/۱۱/۱۷)، «رشد ۲۰ برابری جمعیت دانشجویی کشور پس از انقلاب اسلامی»، قابل دسترس در
<https://B2n.ir/hs6415>

عبادی، نغمه، قلی‌پور، آریین و علی‌پیران‌نژاد (۱۳۹۳). شناسایی عوامل اثرگذار بر سرمایه سیاسی، فصلنامه فرایند مدیریت و توسعه، ۲۷(۲)، ۵۲-۲۹.
DOI:20.1001.1.17350719.1393.27.2.2.7

غلام‌زاده، خلیل و محمود شارع‌پور (۱۳۸۹). رابطه عضویت در انجمن‌های داوطلبانه با میزان اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان دانشگاه مازندران رفاه اجتماعی، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۰(۳۸)، ۲۲۱-۲۴۳.

کریمی‌مله، علی (۱۴۰۱). پیامدها و دلالت‌های فروکاهش سرمایه سیاسی، فصلنامه پژوهش سیاست نظری، ۱۷(۳۱)، ۵۳-۸۳.
DOI:20.1001.1.20085796.1401.17.31.12.2

کریمی‌مله، علی (۱۴۰۲). سرمایه سیاسی حکومت و هویت ملی: داده‌های پیش‌هداردهنده در مورد ایران کنونی، پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۸(۲)، ۱۰۹-۱۵۶.
DOI:10.22034/ipsa.2023.487

گودرزی، محسن (۱۳۸۲). ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (یافته‌های پیمایش در ۲۸ مرکز استان کشور)، تهران: دفتر انتشارات طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

مجلس شورای اسلامی (۱۳۷۳). قانون ممنوعیت به‌کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، تاریخ انتشار
<https://B2n.ir/dn4653> قابل دسترس در ۱۳۷۳/۱۱/۲۳

مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۴). لایحه/اختیار دولت در تغییر ساعت رسمی کشور و تغییر ساعات کاری کارمندان دولت، تاریخ انتشار ۱۴۰۴/۰۲/۰۳، قابل دسترس در <https://B2n.ir/hf2551>

محبی، علی، کیا، علی اصغر (۱۳۹۹). جهت گیری های فرهنگی در فضای مجازی؛ پیمایش میزان و نحوه استفاده دانشجویان از فضای مجازی، فصلنامه مطالعات رسانه های نوین، ۶ (۲۴)، ۱۳۵-۱۶۴.
DOI:10.22054/nms.2021.54235.1020

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۲). مصوبه نقشه مهندسی فرهنگی کشور، تاریخ انتشار <https://B2n.ir/mg6181> قابل دسترس در ۱۳۹۲/۰۳/۰۸

موسوی فرد، سیدمحمد رضا و فرشید بهادر (۱۴۰۳). تحلیل جامعه شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و خودکشی در ایران (۱۳۸۶-۱۳۹۶)، فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ، ۴ (۱)، ۴۱-۷۹.

DOI:10.22083/scsj.2024.447920.1157

نوازی، علی، حاکم قاسمی (۱۴۰۴). عدالت از نظر تا عمل در منظومه فکری رهبر انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهش های انقلاب اسلامی، ۱۴ (۱)، ۵۹-۹۸.

نوازی، علی و حسین هرسیج (۱۴۰۲). طراحی سناریوهای آینده فرهنگ سیاسی در ایران (۱۴۰۲-۱۴۱۲)، دوفصلنامه آینده پژوهی ایران، ۸ (۲)، ۶۳-۱۰۱.
DOI:10.30479/jfs.2023.18579.1468

نوازی، علی و حسین هرسیج (۱۴۰۴). هدایت فرهنگ سیاسی دانشجویان با اتخاذ رویکرد الگوسازی: تحلیل محتوای بیانات رهبر انقلاب اسلامی، فصلنامه علمی مطالعات فرهنگ-ارتباطات، ۲۶ (۷۰)، ۷-۴۰.
DOI: 10.22083/jccs.2024.471400.3906

نیازی، محسن، گودرزی، فرشاد و ایوب سخایی (۱۴۰۲). فراتحلیل رابطه شبکه های اجتماعی مجازی و سرمایه اجتماعی در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ، ۳ (۱)، ۱۱۷-۱۴۳.

DOI:10.22083/scsj.2023.386773.1095

نیلی، مسعود (۱۴۰۳). از سال ۹۷ تا امروز ۴ شوک ارزی داشتیم که در دنیا تقریباً بی سابقه است، تاریخ انتشار <https://B2n.ir/zw7121> قابل دسترس در ۱۴۰۳/۱۲/۱۵

یزدانی نسب، محمد (۱۴۰۱). ارزیابی سه موج طرح های ملی سرمایه اجتماعی کشور، مرکز رصد فرهنگی کشور، قابل دسترس در <https://B2n.ir/zp2656>

Ahmadi, Y., & Namaki, A. (2013). Social capital and of democratic political culture..Social Sciences, 19(59), 250-306. DOI:10.22054/qjss.2013.6887 [In Persian]

Almond, G. A, Verba, S(1965), the Civic Culture: Political Atitudes and Democracy in Five Nations, Boston, Little Brown, Available at: <https://B2n.ir/t90092>

Antifraucv.es (2025), Presidència de la Generalitat, Available at: <https://B2n.ir/wy6630>

Ayatollah Khamenei, S. A (2004-2023). Collection of Speeches and Statements of the Leader of the Islamic Revolution. Available at: <https://B2n.ir/kx8768>. [In Persian]

Ayatollah Khamenei, S. A (2021), "Remarks on the First Meeting with the President and Members of the Thirteenth Government Cabinet," published on 27 August 2021, available at: <https://B2n.ir/jp5090>. [In Persian]

- Badin-Fekr, M. J (2024), "Public Trust in Government from the Perspective of Behavioral Sciences (Introducing a Local Index to Measure Public Trust in Government in Iran)," Office of Opinion Poll Studies, Research Center of the Islamic Consultative Assembly. Available at: <https://B2n.ir/yy9954>.
[In Persian]
- Bazgir, A., & Azimi, H. (2023). Designing the Model of strengthening the political capital of governmental managers. *Contemporary Political Studies*, 14(3), 133-153. DOI:10.30465/cps.2024.46066.3227.
[In Persian]
- Birner, R., & Wittmer, H. (2000). Converting social capital into political capital. In Eighth Biennial Conference.
- Black, J., Hashimzade, N., & Myles, G. (2012). *A dictionary of economics*. Oxford University Press, USA.
- Booth, J. A., & Richard, P. B. (1998). Civil society, political capital, and democratization in Central America. *The Journal of Politics*, 60(3), 780-800. DOI:10.2307/2647648
- Borna News Agency (2024), "Which public figures have cast their votes?", published on 2024/06/29, available at: <https://B2n.ir/me7483>. **[In Persian]**
- Bourdieu, P (2005). "Habitus." in *Habitus: A Sense of Place*, edited by J. Hillier and E. Rooksby. Aldershot, UK: Ashgate.
- Bourdieu, P. (1987/1994). *Choses Dites*. Paris: Les Éditions de Minuit. ET In Other Words: Essays towards a reflexive sociology. Trans. M. Adamson; Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L.J.D. (1992). *Réponses : pour une anthropologie réflexive*, Paris: Éditions de Seuil. ET An Invitation to Reflexive Sociology. Cambridge: Polity Press.
- Casey, K. L. (2008). *Defining political capital: A reconsideration of Bourdieu's interconvertibility theory*. St Louis, USA: Lab for Integrated Learning and Technology: University of Missouri, 1-24.
- Citizensassembly (2004), *Improving democracy in B.C.*, Available at <https://B2n.ir/rq4434>
- Dasgupta, P., & Serageldin, I.(Eds.). (2000). *Social capital: a multifaceted perspective*. World Bank Publications, Available at: <https://B2n.ir/ry6829>
- De Moll, F., Grecu, A. L., & Hadjar, A. (2024). Students' Academic Habitus and Its Relation to Family Capital: A Latent Class Approach to Inequalities among Secondary School Students *Sociological Inquiry*. DOI:10.1111/soin.12578
- Deutschlands-rolle.buergerrat (2021), *Citizens' assemblies are ready for the national league*, Available at <https://B2n.ir/mk1127>
- Document on the Transformation of the People's Government (2021), published on 2022/02/27, available at <https://B2n.ir/rn8154>. **[In Persian]**
- Domehri, M., Behyan, S. & Jahanbakhsh, E. (2021). Strategies for Promoting Social Tolerance (with Emphasis on the Role of Social Capital and Cultural Capital). *Strategic Studies of Culture*, 1(2), 129-159. DOI: 10.22083/scsj.2021.142068. **(In Persian)**

- Donya-e-Eqtesad News Agency (2012), "A Look at Five Currency Turbulences: The Course of Exchange Rate Shocks in Iran," published on 2012/02/08, available at <https://B2n.ir/ky8254>. **[In Persian]**
- Donya-e-Eqtesad News Agency (2024), "The Latest Status of the Mobarakeh Steel Case / No Embezzlement Occurred," published on 2024/09/13, available at <https://B2n.ir/qr8836>. **[In Persian]**
- Ebadi N, Gholipor A., & Pirannejad A.(2014).Identifying Factors Influencing Political Capital.JM-DP.27(2), 29-52. DOI:20.1001.1.17350719.1393.27.2.2.7. **[In Persian]**
- Entekhab News Agency (2022), "Quiet Implementation of Social Restrictions on 'Unveiled' Women Instead of the Morality Patrol?," published on 29 December 2022, available at: <https://B2n.ir/de6814>. **[In Persian]**
- Equitas (2019), Speaking Rights 2019 - Engaging with Youth Changemakers from across Canada, Available at <https://B2n.ir/gw9553>
- Farhikhtegan News Agency (2024), "Changes in Gasoline Prices and Consumption from the 1980s to the Present," published on 2024/12/17, available at <https://B2n.ir/tp9591>. **[In Persian]**
- Gehrmann, S., Czrymick-Leber, U., & Wicker, P.(2024). The effects of capital and gender on German adolescents' favourite sports.European Journal for Sport and Society,21(1), 86-103. DOI:10.1080/16138171.2023.2230401
- Gholamzadeh K., & Sharepour M.(2010).Relationship between Voluntary Associations Membership and Social Trust (A Case Study of Mazandaran University Students).refahj.10(38), 221-243. **[In Persian]**
- Gomez, C, D. (2021). The third digital divide and Bourdieu: Bidirectional conversion of economic, cultural, and social capital to (and from) digital capital among young people in Madrid.New Media & Society,23(9), 2534-2553. DOI:10.1177/1461444820933252
- Goudarzi, M. (2003). Values and Attitudes of Iranians: Findings from a Survey Conducted in 28 Provincial Capitals. Tehran: Office of National Projects Publications, Ministry of Culture and Islamic Guidance. **[In Persian]**
- Government Website (2025), "President Pezeshkian's Emphasis on Utilizing the Capacity of Social Activists and Local Groups by Governors," published on 2025/06/27, available at: <https://B2n.ir/eu4623>. **[In Persian]**
- Hadadi, A, & Yazdanian, A. (2022). "Meta-analysis of the Background of Social Capital Monitoring." Social Studies Office, Social Capital Research Center, 30(9). DOI:20.1001.1.29809525.1401.1401.9.14.7. **[In Persian]**
- Hamidpour, A. (2024), "The Story of an Anti-Propaganda: 'Clinic' for Quitting Unveiling," published on 2024/11/24, available at <https://B2n.ir/fe9757>. **[In Persian]**
- Harvey, C., & Maclean, M. (2008). Capital theory and the dynamics of elite business networks in Britain and France.The Sociological Review,56(1_suppl), 1-31 available at <https://B2n.ir/mh8740>
- Inglehart, R, Welzel, C. (2005), Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence, Cambridge University Press, available at: <https://B2n.ir/dw6922>
- IRNA News Agency (2014), "Full Text of the Report of Article 90 Commission on the Implementation

of the First Phase of Targeted Subsidies,” published on 2014/09/30, available at <https://B2n.ir/bu6156>.
[In Persian]

IRNA News Agency (2016), “The Difficult Path to Ensuring Moral Security,” published on 2016/04/27. Available at: <https://B2n.ir/hz5619>. **[In Persian]**

IRNA News Agency (2021), “The Cyber Protection Plan: Alleviating Concerns or Raising Them?” Published on 2021/08/15. Available at: <https://B2n.ir/xw4486>. **[In Persian]**

IRNA News Agency (2024), “The Law on Modesty and Hijab: From Approval to Implementation; What Supporters and Opponents Say”, published on 2024/12/15, available at: <https://B2n.ir/uu8548>. **[In Persian]**

IRNA News Agency (2025), “Responding to the Demands of Truck Drivers,” published on 2025/5/31, available at: <https://B2n.ir/rw5997>. **[In Persian]**

Islamic Consultative Assembly (1995). Law on the Prohibition of the Use of Satellite Receiving Equipment, enacted on 1995/02/12. Available at: <https://B2n.ir/dn4653>. **[In Persian]**

Islamic Consultative Assembly (2025). “Bill Granting the Government Authority to Change the Official Time of the Country and Adjust the Working Hours of Government Employees.” Published on 2025-04-22. Available at: <https://B2n.ir/hf2551>. **[In Persian]**

Islamic Parliament Research Center (2013). “Resolution on the National Cultural Engineering Map.” Published on 2013/05/29. Available at: <https://B2n.ir/mg6181>. **[In Persian]**

ISNA News Agency (2017), “The Largest Financial Corruptions from 1992 to 2017,” published on 2017-02-17, available at <https://B2n.ir/bb3527>. **[In Persian]**

ISNA News Agency (2022), “A Happy Ending to the 20-Year Challenge of Women’s Entry into Stadiums,” published on 2022/08/30, available at <https://B2n.ir/uq7947>. **[In Persian]**

ISPA (2021), “Measuring Certain Dimensions of Social Trust in Iran,” Iran Students Polling Agency (ISPA). Available at: <https://B2n.ir/wf2861>. **[In Persian]**

Jackman, R. W., & Miller, R. A. (1998). Social capital and politics. *Annual review of political science*, 1(1), 47-73. DOI:10.1146/annurev.polisci.1.1.47

Javadi-Yeganeh, M. R. (2015). National Survey of Values and Attitudes of Iranians; Wave Three. Tehran: Research Institute for Culture, Arts, and Communication. **[In Persian]**

Joudaki, M., Ghezelsoufai, M. T. & Karimi maleh, A. (2021). From Capital to Political Capital; A Critique of the development of the Theory of Political Capital. *Contemporary Political Studies*, 12(1), 25-54. DOI:10.30465/cps.2021.33161.2600. **[In Persian]**

Karimi Maleh, A. (2023). “Political Capital and National Identity; forewarning data about Contemporary Iran”. *Research Letter of Political Science*, 18(2), 156-109. DOI:10.22034/ipsa.2023.487. **[In Persian]**

Karimi Maleh, A. (2022). Consequences and Implications of the Decline of Political Capital. *Pizhūhish-i siyāsāt-i nazāri*. 17(31). 53-83. DOI:10.22034/ipsa.2023.487. **[In Persian]**

Krishna, A., & Uphoff, N. (2002). The Role of Social Capital in Development: Mapping and measuring

- social capital through assessment of collective action to conserve and develop watersheds in Rajasthan, India. Cambridge University Press. Available at: <https://B2n.ir/dw6922>
- Lebaron, F. (2021). Symbolic capital. In Encyclopedia of quality of life and well-being research (1-7). Cham: Springer International Publishing.
- Legatum, The Legatum prosperity index™ 2009-2023, Available at: <https://B2n.ir/uw3700>
- Lisahunter, W. S & Elke, E. (2015). Pierre Bourdieu and his conceptual tools, In book: Pierre Bourdieu and Physical Culture Edition: First Chapter: 1 Publisher: Routledge Editors: lisahunter, Wayne Smith, Elke Emerald, Available at <https://B2n.ir/bj8316>
- Mahoney, J., Fleischer, L., Bottura, G., & Scrivens, K. (2024). Measuring social connectedness in OECD countries: A scoping review. OECD Papers on Well-being and Inequalities, (28). doi.org/10.1787/f758bd20-en
- Majles-e Shoraye Eslami (2025), "Details of the Bill to Intensify Punishments for Spies and Collaborators with the Zionist Regime and Hostile Countries," published on 2025/6/29, available at: <https://B2n.ir/mu5937>. **[In Persian]**
- Makulbayeva, G., & Sharipova, D. (2025). Social capital and performance of public councils in Kazakhstan. Journal of Eurasian Studies, 16(2), 222-235. DOI:10.1177/18793665241266260
- Mashregh News Agency (2024), "Suspicious Settlement with the Parliament after the Approval of Motaharian's Cabinet / Who Removed the 'Preferential Currency'?", published on 2024/08/26, available at: <https://B2n.ir/fh3007>. **[In Persian]**
- Merriam-webster (2025), capital, Available at <https://B2n.ir/mn2797>
- Mohebbi, A. Kia, A. A. (2020). Cultural Orientations in Cyberspace; Surveying the Quantity and Manner Through Which Students Use Cyberspace. New Media Studies, 6(24), 164-135. DOI:10.22054/nms.2021.54235.1020. **[In Persian]**
- Montesinos, I. L., Last, K., & Walsh, T. J. (2025). Standing on the shoulders of giants: heroes and heroic studies paving the way forward in clinical microbiology and infectious diseases. Clinical Microbiology and Infection. DOI:10.1016/j.cmi.2024.11.021
- Mousavifard, M. R. & Bahador, F. (2024). Sociological analysis of the relationship between social capital and suicide in Iran. Strategic Studies of Culture, 4(1), 41-79. DOI: 10.22083/scsj.2024.447920.1157. **[In Persian]**
- Nannicini, T., Stella, A., Tabellini, G., & Troiano, U. (2013). Social capital and political accountability. American Economic Journal: Economic Policy, 5(2), 222-250. DOI: 10.1257/pol.5.2.222
- National Laws and Regulations System of the Islamic Republic of Iran (2016), "Charter of Citizens' Rights," published on 2016/12/29, available at <https://B2n.ir/rk8947>. **[In Persian]**
- Navazeni, A., & Ghasemi, H. (2025). Justice from opinion to action in the intellectual system of the leader of the Islamic Revolution. Islamic Revolution Research, 14(1), 59-98. **[In Persian]**
- Navazeni, A., & Harsij, H. (2024). Designing future scenarios of political culture in Iran (1402-1412). Journal of Iran Futures Studies, 8(2), 63-101. DOI:10.30479/jfs.2023.18579.1468 **[In Persian]**

- Navazeni, A., & Harsij, H. (2025). Leading the Political Culture of Students through a Role Model Approach: A Content Analysis of the Statements of the Supreme Leader of the Islamic Revolution. *Journal of Culture-Communication Studies*, 26(70), 7-40. DOI:10.22083/jccs.2024.471400.3906 [In Persian]
- Neili, M. (2024), "Since 2018, We Have Experienced Four Currency Shocks, Which Are Almost Unprecedented Globally," published on 2025/03/05, available at: <https://B2n.ir/zw7121>. [In Persian]
- Newton, K. (1999) Social and political trust in established democracies. In P. Norris, ed, *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, 169- 187. New York: Oxford University Press.
- Niazi, M. , Goudarzi, F. & Sakhaei, .. (2023). Meta-analysis of the relationship between virtual social networks and social capital in Iran. *Strategic Studies of Culture*, 3(1), 117-143. DOI: 10.22083/scsj.2023.386773.1095. [In Persian]
- Ocasio, W., Pozner, J. E., & Milner, D. (2020). Varieties of political capital and power in organizations: A review and integrative framework. *Academy of management annals*, 14(1), 303-338. DOI:10.5465/annals.2018.0062
- OECD (2024), Civic education - Denmark, Portugal and Sweden, Available at: <https://B2n.ir/un4543>
- Pezeshkian, M. (2025). "President Pezeshkian's Emphasis on Governors Utilizing the Capacity of Social Activists and Local Groups." Published on 2025-06-27. Available at: <https://B2n.ir/eu4623>. [In Persian]
- Piran-Nejad, A, & Ebadi, N. (2012). Political capital and internet: Examining the amount of political capital and the effect of internet usage on it. *Iranian journal of management sciences*, 7(28), 1-26. [In Persian]
- Putnam, RD. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press
- Radadi, M. (2023), "Examination and Comparison of the Status of Regulations Related to Social Capital in the First to Sixth Development Plans", Research Center of the Islamic Consultative Assembly, published on 2023/05/12, available at: <https://B2n.ir/bs7699>. [In Persian]
- Radnitz, S., Wheatley, J., & Zürcher, C. (2009). The origins of social capital: Evidence from a survey of post-soviet Central Asia. *Comparative Political Studies*, 42(6), 707-732. DOI:10.1177/0010414008329893
- Shahin, M. (2016). The relationship between social capital and political participation. *Mediterranean Journal os Social Sciences*, 7(2). 136-142. Doi:10.5901/mjss.2016.v7n2s1p136
- Supreme Council of the Cultural Revolution (1987). Regulations on the Preservation of Islamic Norms and Etiquette in Universities and Higher Education Institutions, approved on July 28, 1984, promulgated on 1987/08/04, Resolution No. 241. Available at: <https://B2n.ir/yy9515>. [In Persian]
- Tabnak News Agency (2023), "The Largest Financial Corruptions Discovered in Iran," published on 2023/12/10, available at <https://B2n.ir/db6405>. [In Persian]
- Taheri-Nia, A. B. (2023). "Twentyfold Growth in the Country's Student Population after the Islamic Revolution." Available at: <https://B2n.ir/hs6415>. [In Persian]

Tasnim News Agency (2019), "Gasoline Rationing Begins: Quota Gasoline 1,500 Tomans, Free Market Gasoline 3,000 Tomans + Quota Details," published on 2019/11/15, available at: <https://B2n.ir/jx2342>. **[In Persian]**

Tasnim News Agency (2024), "Advantages and Disadvantages of Changing the Official Time of the Country: Is Implementing the Plan Beneficial for the Public?," published on 2024/6/18, available at <https://B2n.ir/tb5964>. **[In Persian]**

The National Anti-Corruption Commission (2024), Annual Report 2023-2024, Available at <https://B2n.ir/py7933>

The Vision Document of the Islamic Republic of Iran for the Horizon of 2025 (2003). Available at: <https://B2n.ir/qj4833>. **[In Persian]**

Transparency international. (2024), Corruption Perceptions Index, Available at: <https://B2n.ir/ej6066>

UNODC, (2019). Income and Asset Declaration Systems in Indonesia, Available at: <https://B2n.ir/ft5898>

Yazdani-Nasab, M. (2022). Evaluation of Three Waves of the National Social Capital Programs in the Country. National Cultural Monitoring Center. Available at: <https://B2n.ir/zp2656>**[In Persian]**

Zaki, M. A (2014). "A Review of Social Capital Research in Iran: Trends, Patterns, and Research Orientations." Journal of Social Sciences, Issue 73. **[In Persian]**

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.